

Vil de små sparebankene på Sørlandet overleve?

En analyse av lønnsomhetsfaktorer for sparebankene på Sørlandet

Erik Rønning

Veileder

Roy Mersland

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2014

Handelshøyskolen ved UiA

Innholdsfortegnelse

Figurliste:	4
Formelliste:.....	5
Tabelliste:.....	5
Forord.....	6
Sammendrag.....	7
1 Introduksjon.....	8
1.2 Forutsetninger.....	9
2 Formål	10
2.1 Hvorfor er problemstillingen interessant?	11
3 Hva er en sparebank?	12
3.1 Historie	13
3.2 Sparebankstrukturen	14
3.3 Lokal tilknytning	15
3.4 Eierstruktur	16
4 Teori	18
4.1 Hvordan fungerer en bank?	18
4.2 Innskuddsdekning.....	20
4.3 Kapitalkrav	21
4.3.1 Basel	23
4.3.2 Kapitalkravoppbyggingen	25
4.3.3 Tilleggskrav.....	26
4.3.4 Virkninger av høyere kapitalkrav	26
4.4 Avkastning på forvaltningskapital.....	28
4.5 Skalafordele i sparebanksektoren.....	29
5 Metode.....	30
5.1 Innskuddsdekning.....	31
5.2 Egenkapitalandel	31
5.3 Avkastning på forvaltningskapital.....	32
5.4 Rentenetto.....	32
5.5 Driftskostnader	33
6 Analyse.....	34
6.1 Innskuddsdekning.....	34

6.2 Egenkapitalandel	37
6.3 Avkastning på forvaltningskapital.....	39
6.4 Rentenetto.....	42
6.5 Driftskostnader	46
6.6 Skalafordeler	47
7 Utvikling.....	48
8 Sparebankstiftelser	52
9 Konklusjon	54
9.1 Sammenlikning av studier	57
10 Forslag til videre studier	58
Etterord.....	59
Referanser.....	60

Figurliste:

Figur 1: Antall sparebanker pr. år på landsbasis (Sparebankforeningen, 2012)	12
Figur 2: Aktiva og passiva. Norskeide banker og OMF-kredittforetak, hentet fra Norges Bank presentasjon om banker (Norges Bank, 2013)	21
Figur 3: Norske myndigheters forslag om utvikling i bufferkravene til norske banker.....	23
Figur 4: Inndeling i forskjellige typer kapital, hentet fra Finanstilsynets rapport om kapitalkrav (Finanstilsynet, 2013).....	25
Figur 5: Mulige veier for å øke bufferkrav (Jacobsen, 2011)	28
Figur 6: Innskuddsprosent utvikling fra 1995 til 2012 for Sørlands bankene.....	36
Figur 7: Egenkapitalprosent	38
Figur 8: ROA for Sørlands bankene fra 1995 til 2012	40
Figur 9: Standardisert utvikling i forvaltningskapitalen	41
Figur 10: Rentenetto, utvikling og for forskjellige størrelse på bankene, henter fra finanstilsynets hjemmeside (Finanstilsynet, 2013)	42
Figur 11: Rentenetto i prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital for samtlige sparebanker på Sørlandet.....	43
Figur 12: Gjennomsnittlig utlånsrente.....	45
Figur 13: Kostnadsprosent, driftskostnader delt på forvaltningskapital.....	46
Figur 14: Kommunekart for Agder fylkene med antall innbyggere (Grytting, 2014)	49
Figur 15: Forslag til ny kommunestruktur i Agder (Uleberg, 2014).....	50

Formelliste:

Formel 1: Kostnadsfunksjonen til en bank (Rochet, 2008).....	19
Formel 2: Kostnadsprosent.....	19
Formel 3: Kapitalkrav	25
Formel 4: Innskuddsprosent	31
Formel 5: Egenkapitalprosent (Hubbard, 2012).....	31
Formel 6: Return On Asset (Saunders A. &, Financial Institution Management, 2011)	32
Formel 7: Rentenetto	33
Formel 8: Kostnadsprosent.....	33

Tabellliste:

Tabell 1: Sparebankene i Agder med forvaltningskapital og markedsandel av sparebankmarkedet.....	9
Tabell 2: Ordforklaring (Oslo Børs, 2014) (Sparebankforeningen, 2014).....	14
Tabell 3: Kapitalkrav innført i Norge (Johansen & Wæringsaasen, 2013)	22
Tabell 4: Innskudd, utlån og innskuddsprosent i Agder Sparebankene i 2012	35
Tabell 5: Oppsummering av funnene i oppgaven	54
Tabell 6: Rangerings tabell	56
Tabell 7: Kredittrating gjort av Norne Securities (Gjendemsjø, 2013).....	57

Forord

Denne oppgaven skrives som et ledd i å avslutte min mastergrad i finansiell økonomi ved Universitetet i Agder.

Jeg har lenge hatt en interesse for bank og finans, så da jeg og min veileder Roy Mersland så på temaet og fant ut at en oppgave om sparebankmarkedet på Sørlandet hadde vært interessant, så var temaet satt. Målet med å skrive en oppgave som denne har vært å få en dypere forståelse av bankmarkedet, med de lønnsomhets- og reguleringsproblemer de står ovenfor. Det er også spennende å gjøre en analyse av sparebankene på Sørlandet og deres overlevelsessevne fordi Agder har veldig mange små sparebanker sammenliknet med andre steder.

Sammendrag

Sparebanksektoren har siden dens storhetstid på midten av 1900-tallet og har siden da mistet omtrent 80 % av bankene som var på den tiden. Reduksjon i antallet sparebanker har mye skyld i at det har vært mange små sparebanker rundt om i landet og at myndighetene har ønsket større og mer solide banker. Agder er spesielt interessant å se på da de fortsatt har mange små sparebanker. Jeg har derfor gjort en undersøkelse av om de minste sparebankene presterer dårligere enn de største og om de på bakgrunn av det har mulighet til å overleve.

Jeg finner at det er store forskjeller mellom bankene i Agder. Det kan være stor forskjeller blant de minste bankene og blant de største bankene. Jeg definerer derfor seks måleparametere som skal brukes til å finne forskjeller blant bankene. De seks parameterne er: Innskuddsdekning som måler stabilitet, egenkapitalandel som måler baselkravene, avkasting på forvaltningskapitalen som måler lønnsomheten, rentenetto som måler marginer, gjennomsnittlig utlånsrente som måler pris og kostnadsprosent som måler effektiviteten.

Etter å ha analysert de seks nøkkeltallene finner jeg at det er store variasjoner i prestasjonene til bankene. Det er enkelte som er veldig små og presterer bra og enkelte som er veldig store og presterer dårlig. Den største overraskelsen er Sparebanken Sør som presterer så dårlig som den gjør. Den er den største banken i utvalget og presterer veldig dårlig på mange av måleparametere. På den andre siden så leverer Flekkefjord Sparebank, som er mye mindre, gode tall og er blant de beste bankene.

Vegårshei Sparebank er den dårligste i utvalget og presterer nesten dårligst på alle mål. Den vil mest sannsynlig slite i årene som kommer.

Videre finnes det ikke noe som tyder på at de minste bankene ikke skal kunne overleve. Utviklingen myndigheten ønsker sier derimot at de ønsker færre og større banker. Så en ytterligere reduksjon i antallet sparebanker er nok å vente.

1 Introduksjon

Denne oppgaven skal ta for seg sparebankene i Agder-fylkene og se på utvalgte lønnsomhetsfaktorer for å se om det er en forskjell i de største og de minste sparebankene på Sørlandet. Det velges seks nøkkeltall som representerer hvert sitt område. Nøkkeltallene skal gi et bilde på bankens prestasjoner på ulike områder. De fem nøkkelvariablene som skal brukes er:

- 1) Return on Asset (ROA): Måler lønnsomhet
- 2) Egenkapital prosent: Sier noe om hvordan banken ligger med tanke på kapitalkrav
- 3) Kostnadsprosent: Måler effektivitet
- 4) Innskuddsprosent: Måler soliditet
- 5) Rentenetto: Måler marginer og kundevennlighet
- 6) Gjennomsnittlig utlånsrente: Måler prisen banken tar

Totalt sett er disse variablene ment å gi et bilde på hvordan de forskjellige bankene på Sørlandet presterer i forhold til hverandre. Vi vil videre se på om det presteres forskjellig på de nøkkeltallene hos de største bankene i forhold til de minste bankene. Ut i fra den sammenlikningen skal det sies noe om det er grunn til å tro at de minste bankene på Sørlandet har mulighet til å overleve.

Myndighetene og politikk har en stor påvirkningskraft i et sterkt regulert bankmarked. Sparebankene har også en del egne bestemmelser og regler som skal følges. Det legges derfor inn et kapittel som heter «hva er en sparebank?», kapitlet er ment for å gi en god bakgrunnsforståelse av sparebanksektoren og hvorfor de står så sterkt i Norge. Og hvordan den er forskjellig fra forretningsbankene som er eid av investorer og er der for å drive business og tjene penger for eierne.

Antall sparebanker på landsbasis har sunket drastisk siden starten av 1960-tallet, oppgaven skal derfor se på hvordan sparebankene på Sørlandet presterer på de seks nøkkeltallene og se om det er noen grunn til at de minste bankene ikke vil klare å overleve i årene som kommer. Sørlandet velges som fokusområde da de har mange av landets minste sparebanker.

Bankene som analyseres i oppgaven er sparebankene med sitt hovedområde i Aust- og Vest-Agder. Alle sparebankene skal analyseres, fra den største; Sparebanken Sør¹ til den minste som er Vegårdshei Sparebank.

Sparebankene som skal analyseres er listet under og rangert etter forvaltningskapital og markedsandel blant sparebankene. Forretningsbankene som Nordea, DNB² og Danske Bank vil bli holdt utenfor. Oppgaven ønsker kun å se på bankene som har en lokal forankring til Sørlandet og Agder fylkene.

	Forvaltningskapital 31.12.2012	Andel av sparebank markedet på Sørlandet
<i>Sparebanken Sør</i>	38 880	36,53 %
<i>Sparebanken Pluss</i>	38 892	36,54 %
<i>Spareskillingsbanken</i>	7 121	6,69 %
<i>Flekkefjord Sparebank</i>	4 751	4,46 %
<i>Søgne og Greipstad Sparebank</i>	3 357	3,15 %
<i>Kvinesdal Sparebank</i>	2 640	2,48 %
<i>Lillesands Sparebank</i>	2 535	2,38 %
<i>Arendal og Omegn Sparekasse</i>	2 339	2,20 %
<i>Valle Sparebank</i>	1 440	1,35 %
<i>Birkenes Sparebank</i>	1 246	1,17 %
<i>Gjerstad Sparebank</i>	1 159	1,09 %
<i>Evje og Hornnes Sparebank</i>	1 074	1,01 %
<i>Vegårdshei Sparebank</i>	994	0,93 %
Sum	106 428	100,00 %

Tabell 1: Sparebankene i Agder med forvaltningskapital og markedsandel av sparebankmarkedet

1.2 Forutsetninger

Alle data som blir presentert er hentet fra sparebankforeningen sin nettside og hvor de har publiserte regnskap og nøkkeltall for de enkelte sparebankene. Det er tall fra perioden 1995 til 2012 som er benyttet, det det var disse tallene som var tilgjengelige da oppgaven ble skrevet.

¹ Nylig fusjon mellom sparebanken sør og sparebanken pluss som fikk navnet sparebanken sør, trådte i kraft 1. januar 2014

² DNB er en sparebank, men vil bli holdt utenfor fordi den drives mer som en forretningsbank og har ikke sitt hoved nedslagsfelt på Sørlandet.

På noen områder foreligger det nyere tall enn 2012 tallene, men disse er sett bort i fra da de vanskelig kan sammenliknes med regnskapstallene som er presentert.

Når oppgaven referer til Sørlandet så menes det Agder-fylkene. Selv om begrepet Sørlandet i andre sammenhenger kan brukes i en videre betydning fokuserer oppgaven kun på sparebankene lokalisert i Aust- og Vest-Agder og definerer derfor Sørlandet som de to fylkene. Det er altså sparebankene som har sitt hovedområde og hovedkontor i Agder området som er tatt med i oppgaven. Selv om andre sparebanker har kontorer i området regnes de ikke med i denne oppgaven.

2 Formål

Formålet med oppgaven er å undersøke hvorvidt de minste sparebankene på Sørlandet presterer dårligere enn de største sparebankene på Sørlandet og har mulighet til å overleve i et samfunn i endring. I oppgaven skal jeg analysere følgende nøkkeltall som vil gi en indikasjon på hvor godt en sparebank presterer:

- 1) Return on Asset (ROA): ROA gir avkastningen på forvaltningskapitalen og gir dermed et sammenlikningsgrunnlag på lønnsomheten til banken.
- 2) Egenkapital prosent: Basel regelverket som er introdusert setter krav til bankenes kapitaldekning for å kunne motstå tap og svingninger i økonomien. Kravet måles med egenkapitalprosent som sier hvor mye egenkapital banken har i forhold til forvaltningskapital.
- 3) Kostnadsprosent: Sier hvilke kostnader banken har målt i prosent av forvaltningskapitalen og er et mål på effektivitet.
- 4) Innskuddsprosent: Innskuddsprosenten sier hvor stor del av bankens utlån som er finansiert ved hjelp av innskudd fra kunder. Dette er et mål på soliditeten til banken.
- 5) Rentenetto: Differansen på gjennomsnittlig utlånsrente og gjennomsnittlig innlånsrente. Stor differanse betyr stor forskjell mellom utlån og innskuddsrente og gir et bilde på marginene til banken.
- 6) Gjennomsnittlig utlånsrente: Gir et bilde på prisen som banken tar for sine utlån. Dette er kun et gjennomsnitt og tar ikke hensyn til risikoen i utlånsporteføljen.

Analysen vil vurdere nøkkeltallene for hver enkelt bank og sammenlikne de største bankene mot de minste bankene, rangert etter forvaltningskapital. Ut i fra denne analysen skal oppgaven prøve å besvare spørsmålet: Vil de små sparebankene på Sørlandet overleve?

2.1 Hvorfor er problemstillingen interessant?

Det er i dag fortsatt 8³ sparebanker i Aust-Agder, så det har ikke gått helt sånn som planlagt da det kun var tenkt 1 regionbank i Aust-Agder (Sparebankforeningen, 2014). Sju av de sparebankene som fortsatt eksisterer er små sparebanker, det er derfor interessant å se ved hjelp av nøkkeltallene om de små sparebankene kan overleve videre fremover. Det er også i løpet av våren dukket opp en diskusjon i media rundt kommunesammenslåing og hvilke størrelse en kommune bør ha med tanke på antall innbyggere. Dette gjør at oppgaven kan sammenlikne endring i kommunestrukturen som skjedde på 60-tallet og virkningene på sparebankstrukturen mot hva som kan skje i dag om vi får en ny kommunereform.

Problemstillingen er spesielt interessant for Agder hvor en stor andel av sparebankene er veldig små.

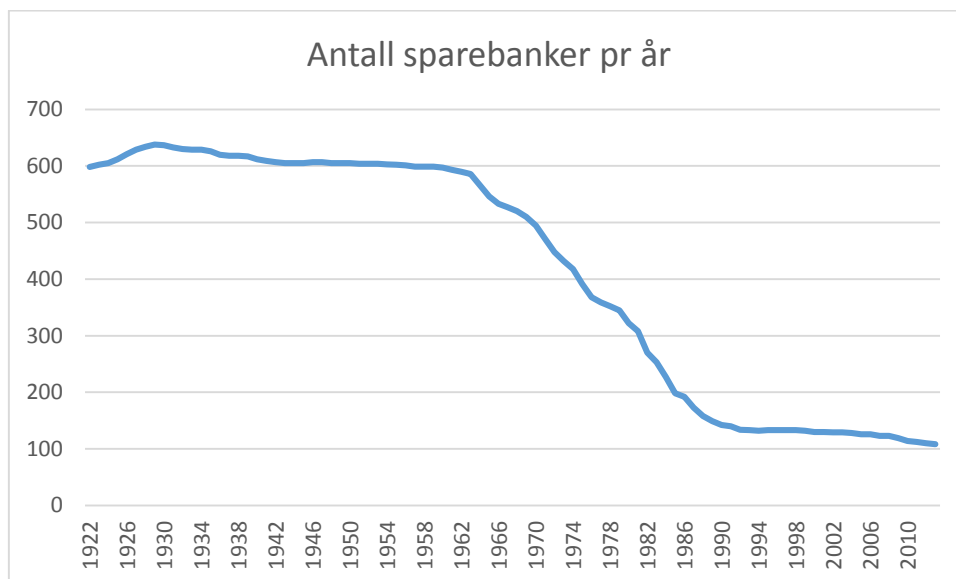
³ Inkludert i de 8 er den fusjonerte Sparebanken Sør som har hovedkontor i Kristiansand, men også mye av sin virksomhet i Arendal.

3 Hva er en sparebank?

Sparebankene i Norge har til hensikt å skape et samarbeid mellom selvstendige enheter. Der hver enkelt enhet skal ha fokus på nærhet til kunden, en lokal forankring og samfunnsmessig ansvar. Opprinnelig var sparebankene selveide og bygget kapital ved å holde tilbake fjorårets overskudd. Det var dermed ingen eiere som hadde krav på formuen i banken eller overskuddet den produserte (Sparebankforeningen, 2014).

«Det hele startet med noen embetsmenn i Christiania som mente det var for mange fristelser for arbeiderne til å bruke opp ukens fortjeneste. Man hadde behov for en sparebank som ville medvirke til "Flid, Sparsomhed og Sædelighedens Fremme". Gjennom sparing skulle man bli bedre i stand til å greie seg selv i dårlige tider, i alderdommen eller ved sykdom.» (Sparebankstiftelsen DNB, 2013).

Dette var tanken bak landets første sparebank som ble grunnlagt i 1822 med navnet «Christiania Sparebank» (Sparebankstiftelsen DNB, 2013). Videre fulgte opprettelsen av bygdesparebankene fra 1833 der de hadde som oppgave å finansiere landbruket i Norge. I løpet av de første hundre årene ble det stiftet i overkant av 600 sparebanker (Sparebankstiftelsen DNB, 2013). Fra 60-tallet ble antallet sparebanker derimot kraftig redusert.

Figur 1: Antall sparebanker pr. år på landsbasis (Sparebankforeningen, 2012)

3.1 Historie

Frem til ca 1960 eksisterte det over 600 sparebanker på landsbasis (Sparebankstiftelsen DNB, 2013). På 60-tallet ble det ført ny politikk i Norge hvor kommunesammenslåinger var et viktig anliggende. På samme tidspunkt ble det dannet en komité som skulle se på sparebankstrukturen, denne gruppen ble kalt områdekomiteen (Sparebankforeningen, 2014). Denne komiteen så for seg rundt 60 sparebanker lokalisert på de største stedene i landet, med 1 til 6 sparebanker pr fylke. Her ble blant annet Aust-Agder vurdert som et av fylkene der det kun skulle være en sparebank, en såkalt fylkesbank (Sparebankforeningen, 2014).

Politikken som ble ført på 60-tallet kan sies å ha mye av årsaken til at vi fikk den kraftige reduksjonen i antallet sparebanker fra 60-tallet og fram til 90-tallet. Dette innlemmer sammenslåingene av kommuner, samt områdekomiteen som ønsket å redusere antallet sparebanker for å kunne konkurrere mot de større forretningsbankene (Sparebankforeningen, 2014). Strukturendringen resulterte i flere større regions- eller fylkesbanker som blant annet Sparebanken Buskerud, Vest og Aust-Agder Sparebank her på Sørlandet (Sparebankforeningen, 2014). Aust-Agder Sparebank skiftet navn til Sparebanken Sør i 1984 og var sparebanken som skulle dekke Aust-Agder (Sparebanken Sør, 2014). Også Sparebanken Agder og Telemark var distrikts sparebank som skulle dekke Agder og Telemark, sparebanken skiftet senere navn til Sparebanken Pluss (Sparebankforeningen, 2014). Her er det spennende å se på utviklingen som har fortsatt. De to bankene på Sørlandet som skulle være store distrikts banker har fortsatt denne utviklingen ved å fusjonere 1. januar 2014 (Sparebanken Sør, 2014). De har dermed fulgt i sporene til andre «landsdels sparebanker» som Sparebanken SMN, Sparebanken SR-bank og Sparebanken Vest (Sparebankforeningen, 2014).

Utviklingen med sterk reduksjon i antall sparebanker stoppet opp mot slutten av 80-tallet. Områdekomiteen for sparebankene fant ut at sammenslåinger av sparebanker ikke var noe mål i seg selv og lot bankene selv bestemme om de ønsket en sammenslåing. Så lenge banken klarte å tjene sitt formål og hadde nok ressurser til å betjene sitt forretningsområde, lokalsamfunn og følge med i utviklingen anså det ikke som hensiktsmessig å tvinge sparebankene til å fusjonere (Sparebankforeningen, 2014). På dette tidspunktet var antallet sparebanker redusert fra ca 600 til ca 240 (Sparebankforeningen, 2012). Som tilsvarende en reduksjon på 60 %.

Bankkrisen på slutten av 80-tallet og starten av 90-tallet bidro til å omstrukturere sparebanksektoren ytterligere (Gram, 2011). Flere av bankene kom i vanskeligheter og måtte

fusjonere, enten av egen vilje eller etter pålegg fra sparebankenes sikringsfond (Bankenes sikringsfond, 2014). Sikringsfondet påla i enkelte tilfeller bankene å fusjonere for slik å hjelpe de gjennom krisen. Denne omstruktureringen førte igjen til at det var nede i ca 130 sparebanker, noe som ikke er langt fra det som er med dagens 107 sparebanker. Det er også dette vi finner i Figur 1, at det er en bratt nedgang i antall sparebanker fra 60- til 90 – tallet, før nedgangen flater ut.

3.2 Sparebankstrukturen

Som nevnt tidligere strekker sparebankenes historie seg tilbake til 1822. Som tidligere nevnt var formålet med banken var at allmenheten skulle kunne plassere penger til forrentning og ikke brukes opp ved første og beste anledning. Sparebanken har i stor grad lokal forankring der personer har skutt inn penger for å starte opp en sparebank. De får dermed bare en avtalt avkastning på sine penger og ikke rett til overskudd av driften som i en vanlig forretningsbank. Sparebankene står derfor veldig sterkt i det norske samfunn og er regionale finanssentra som tar vare på bygdas og lokalsamfunnets økonomiske interesser (Sparebankforeningen, 2014). I sparebankene brukes det noen spesielle begreper som er navnt i tabellen under.

Egenkapitalbevis	Egenkapitalbevis er sparebankenes egenkapitalinstrument (tidligere kalt grunnfondsbevis). Egenkapitalbevis har klare likhetstrekk med aksjer. Forskjellen knytter seg først og fremst til eierrett til selskapsformuen og innflytelse i bankens organer. Hovedprinsippet er at egenkapitalbevisenes eierandel (eierandelskapitalen) og institusjonens øvrige kapital (grunnfondet) underlegges samme regelverk ved tildeling av henholdsvis utbytte og gavetildeling, og ved avsetning til fond.
Grunnfond eller grunnfondsbevis	Endret navn til egenkapitalbevis 1. juli 2009. Se egenkapitalbevis for forklaring
Utjevningfond	Utjevningfondet skal bidra til å stabilisere egenkapitalbeviserens kontantutbytte. Det skal gjøre så gaveutdelingen ikke behøver å svinge fra år til år.
Gavefond	Midlene som banken kan bruke til allmenntilgode formål

Tabell 2: Ordforklaring (Oslo Børs, 2014) (Sparebankforeningen, 2014)

Tradisjonelt sett er sparebankene selveide der deler av tidligere års overskudd blir holdt tilbake som egenkapital. I 1987 ble loven endret for at sparebankene som forretningsbankene skulle ha mulighet til å hente mer egenkapital (Sparebankforeningen, 2014). Endringen ble gjort for at sparebankene skulle ha mulighet til å vokse mer og hente mer egenkapital og dermed bli mer solide. Derfor var det fra 1987 mulig for sparebankene å utstede grunnfondsbevis heretter kalt egenkapitalbevis (Sparebankforeningen, 2014).

Innskyterkapitalen er det som kalles egenkapitalbevis og er i stor grad likt det som er aksjekapital i forretningsbankene. Det er altså kapitalen som ble skutt inn i banken ved opprettelsestidspunktet. Sparebanker i dag har i stor grad rett til å utføre de samme tjenestene som forretningsbankene, så det er eierstrukturen som utgjør den største forskjellen. Egenkapitalen eller egenkapitalbeviset skal i utgangspunktet ikke øke ved at mer penger skytes inn, men ved at banken holder tilbake overskudd.

3.3 Lokal tilknytning

Forstanderskapet er det øverste organet i en sparebank og skal ha en lokal forankring. Det er de som bestemmer styret og kontrollkomite. Forstanderskapet skal bestå av innskyterne, ansatte og kommunestyret eller kommunene der banken er lokalisert. Sammensettingen gjør at sparebanken i større grad er beskyttet mot eiere som kun er ute etter profittmaksimering, og kan derfor i større grad tenke på samfunnets og lokalmiljøets beste (Sparebankforeningen, 2014).

Norske sparebanker har en lokal forankring og innskudd fra befolkningen i området lånes ut til forretningsdriften i nærheten. Sparebankene er derfor en viktig kilde til finansiering for bedrifter lokalisert ute i distriktene. Sparebanker har tradisjonelt vært en stor bidragsyter i lokalsamfunnet ved å formidle likviditet. Sparebankene tjener sine penger på samme måte som en forretningsbank, nemlig rentedifferansen på innskudd og utlån. Siden sparebanker ikke har eiere som vanlig forretningsbanker går overskuddet til ny egenkapital og som gaver til området sparebanken dekker. Midlene kan brukes til bygging av kulturhus, idrettsarenaer eller andre allmennyttige formål (Finanstilsynet, 2011). Gaveutdelingen har mye av grunnen til at sparebanker står veldig sterkt i lokalsamfunnet.

Sparebankene har lenge drevet gavevirksomhet ved å gi gaver og støtte til formål i lokalsamfunnet. De siste årene har gavene og prosjektene som støttes blitt større. I 2008 ga alle landets sparebanker totalt 680 MNOK tilbake til samfunnet (Sparebankforeningen, 2008).

Beløpet er i snitt fire prosent av sparebankenes overskudd og går i hovedsak til kultur, idrett og næringsliv. Gavenes hensikt er å berike lokalsamfunnet og øke engasjementet i nærmiljøet.

3.4 Eierstruktur

Eierstruktur har ofte mye å si på effektiviteten i næringslivet. Ofte hører vi om at det har kommet nye eiere inn og gjort om på driften og skapt en mer lønnsom bedrift. Eierskifte er også gjeldende i bank-sektoren. Eierne og styret er de som legger opp til strategien og veien mot målet for bedriften. Et dårlig styre kan være veldig ødeleggende mens et godt styre kan skape større verdier. Sparebanker har et litt annet styresett enn andre bedrifter. Formannskapet som er det styrende organ har egne retningslinjer i sparebankloven som må oppfylles, så styret kan ikke utnevnes og velges helt fritt (Sparebankforeningen, 2005).

Eierstruktur og eiernes krav er viktig med tanke på hvordan bedriften styres. Det er eierne eller investorene som setter avkastningskrav og utbytte krav. Sparebanker er ikke som vanlige aksjeselskaper der eierne stiller de samme krav. Sparebanker er eierløse (Sparebankforeningen, 2014) i de fleste tilfeller der egenkapital kun er oppspart fra tidligere års overskudd, og dermed ingen eiere som jager høyest mulig avkastning på kapitalen. Det andre forholdet som gjør eierstrukturen eller corporate governance spesielt i forhold til vanlige aksjeselskaper er at de har et samfunnsansvar (Sparebankforeningen, 2005). Sparebankene har som formål å dele ut utbytte, gaver og støtte opp om lokalsamfunnet. Hvor mye sparebanken skal gi tilbake til lokalsamfunnet er regulert i retningslinjene til hver enkelt sparebank.

Sparebanken Sør har i sine vedtekter slått fast at de skal bruke Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse (NUES) og Committee of European Banking Supervisors (CEBS) som sine retningslinjer for eierstyring i banken (Sør, 2014). Vegårdshei Sparebank på sin side har ikke formulert noen spesiell styringsstruktur de skal følge (Vegårdshei Sparebank, 2012). Begge bankene er selveide og har derfor ingen eksterne eiere, det fører til at det kun er gaver til lokalsamfunnet de styrer etter, i tillegg til effektiv drift etter lover og regler.

De faktorene som beskrives over skal ifølge eierstyringsteori gi en fordel til forretningsbanker der aksjonærene stiller strenge krav til avkastning og lønnsomhet. Men Morten Josefsen har skrevet sin doktor grad på dette feltet og funnet ut at det ikke er noen forskjell på forretningsbanker og sparebanker. Selv om de har litt forskjellige interesser og styresett som i utgangspunktet sier at forretningsbankene skal være mest lønnsomme, så finner studiet som

ble gjort i perioden 1885 til 2002 ut at faktorene som nevnes i eierstyringsteori ikke er tilfellet i undersøkelsen. Studiet trekker frem tre punkter som kan være årsaken til likheten (Farbrott, 2011):

- 1) Sterk regulering i finansbransjen
- 2) Eierbegrensninger. Ingen kan eie mer enn 10 % i en bank⁴, og dermed unngår banksektoren veldig sterke eiere
- 3) Sterk konkurranse

Sterk konkurranse er det som trekkes frem som den mest sannsynlige grunnen til likheten. Det er så sterk konkurranse i norsk bank sektor at alle deltakerne, om det er sparebank eller forretningsbank, tvinges til å ha en så lønnsom struktur som mulig.

I et mikrofinans studie finner Mersland (2009) at i utviklede bankmarkeder er det lite som tyder på at eierstrukturen har noe å si, noe som støtter opp under studiet av Josefsen (2011 i Farbrott, 2011). Lønnsomheten til banken blir lite påvirket av om det er null profitt eller en profittmaksimerende bedrift. Sparebanker kan sammenliknes med null profitt bedrifter i den grad at de ikke har eiere som har store krav til utbytte og avkastning, samtidig så skal sparebankene også tjene penger som deles ut til lokal formål. Forretningsbankene har eierne som hele tiden krever en lønnsom struktur for å øke inntjening, og dermed utbytte og avkastning på den investerte kapitalen.

Det er dette vi ser i Norge også i sparebank sektoren. Lønnsomheten og konkurransekraften påvirkes i svært liten grad av hvilken eierstruktur det er. Dette fordi egenkapitalbevis eierne har begrenset innflytelse i forstanderskapet. Eierne kan kun ha 20 til 40 prosent av medlemmene i forstanderskapet, med unntak i noen tilfeller der forstanderskapet kan innvilge større innflytelse i spesielle saker. Spesielle saker kan være omgjøring til aksjesparebank eller fusjoner. Derfor konkluderes det med at det ikke ha noe å si på levedyktigheten til sparebankene hvilken type eierstruktur de har, spesielt når de er så like i oppbygningen av forstanderskapet.

Stor konkurranse og press fra myndighetene gjør også at sparebankene presses til å holde en god lønnsomhet. I denne oppgaven er det ingen måleparametere som tilsier noe om hvor vidt eierstrukturen har noe å si på lønnsomheten til sparebankene og bare bruke tidligere forskning som sier at det ikke er forskjeller som er nevneverdige.

⁴ Unntaket er sparebankstiftelser

4 Teori

«Finansinstitusjoner omfatter forretningsbanker, sparebanker, finansieringsforetak (finansieringsselskap og kredittforetak) og forsikringsselskap.» (Norges Bank, 2014).

Sparebanker inngår som en finansinstitusjon og dermed av de reguleringer Norges Bank og Finansdepartementet fastsetter. Det er Finanstilsynet som har ansvaret for å føre tilsyn med finansinstitusjonene, men Norges Bank holder også bankene under oppsyn da de har en viktig samfunnsmessig oppgave med å tilføre kreditt og betalingssystemer til samfunnet (Norges Bank, 2013).

Banker er viktig i samfunnet. De tilfører likviditet, formidler finansiering og beskytter folks innskudd. For at bankene også skal stå støtt i lavkonjunkturer er det innført visse regler og krav. Selv om banken stort sett har en veldiversifisert portefølje med mange små lån kan de i større nedgangstider eller finanskriser få problemer med store tap (Hetland & Mjøs, 2012). Tap og mislighold fra kunder vil ikke bare være et problem for banken, men også hele for lokalsamfunn eller nasjonen. Skulle en lokal sparebank som finansierer en lokal forretning få problemer, kan dette smitte over på forretningen som ikke får finansiering. Forretningen kan få stengt eller redusert tilgangen på kapital, noe som kan bli problematisk for videre drift. Konsekvensene kan bli store, vanskeligheter for bedriften som kan føre til permitteringer eller konkurs. Problemer i næringslivet kan være svært ødeleggende for lokalsamfunn, land eller verden for øvrig, alt etter hvor stor banken som får problemer er. Etter finanskrisen sent på 2000-tallet har vi enda tydeligere sett behovet for en strengere regulert finanssektor. Historien er dermed bakgrunnen for en del av de kravene som eksisterer og kravene som planlegges innenfor sektoren (Regjeringen, 2011). Kravene skal hindre at bankene strammer inn på kreditten i dårligere tider og dermed kan være med på å drepe likviditeten og finansieringsmulighetene i markedet. Finansinstitusjonene som ikke oppfyller kravene kan få restriksjoner om utbytte og andre utbetalinger som ikke er kontraktfestet. Bankene som ikke klarer å oppfylle kravene må også lage en oppsparingsplan som skal godkjennes av finanstilsynet (Regjeringen, 2011).

4.1 Hvordan fungerer en bank?

En bank fungerer på den enkle måten at de låner penger som de låner ut igjen til en høyere rente. Banken tar imot innskudd fra kunder som de låner ut til husholdninger og bedrifter som trenger finansiering (Hubbard & O'brien, 2012). Banker er derfor et mellomledd som tjener

penger på differansen mellom innlånsrente og utlånsrente. Så enkelt er det i hvert fall vært i sparebankenes begynnelse på slutten av 1800-tallet. I dagens samfunn er det en litt mer komplisert struktur på hvordan bankene tjener penger. De har ofte produkter de selger ved siden av, som forsikringer, fondsforvaltning og investeringsprodukter. Men i bunn og grunn er det fortsatt differansen mellom innlånsrente og utlånsrente som banken tjener penger på. Det er denne differansen som i oppgaven kalles rentenetto. Ut i fra bankdriften finner vi at kostnadsfunksjonen til en bank kan skrives på følgende måte:

$C(D,L)$

Formel 1: Kostnadsfunksjonen til en bank (Rochet, 2008)

I denne funksjonen er C totale kostnader, D er innlånskostnader og L er utlånskostnader (Rochet, 2008).

Denne funksjonen har de klassiske egenskapene til en kostnadsfunksjon. Om vi setter den på standard form $y=f(x)$ er det lettere å se. Produktiviteten er definert som y/x der $\partial y/\partial x > 0$ og $\partial^2/\partial^2 < 0$. Det betyr at det er stordriftsfordeler, men at det er avtagende grensenytte når produksjonen øker mye (Bikker & Bos, 2008). Produktiviteten måles for å finne ut hvor mye en klarer å produsere med en gitt innsats. I Bikker (2008) bruker de innlånsrente som innsats og utlånsrente som produktet. Det vil si at produktiviteten måles ut fra hvor mye utlån de klarer å produsere gitt innlånene de har (Bikker & Bos, 2008). Når en da finner differansen av dette får en rentenettoen som brukes til å måle bankens marginer på. Kritikken av denne måleformen er at den ikke tar hensyn til renterisiko og forskjellig risiko i porteføljen (Bikker & Bos, 2008).

Banker jobber også etter profittmaksimering, dette oppnås ved å maksimere inntjeningen samtidig som det skal minimere kostnadene (Rochet, 2008). Inntjeningen måles mot netto renteinntekter, altså differansen på innlåns og utlånsrente, mens kostandene kostnader måles mot prosentvise kostander i forhold til forvaltningskapital. Prosentvise kostnadene i forhold til forvaltningskapital eller kostnadsprosent er et mål på kostnadene banken har i driften.

$$\text{Kostandsprosent} = \frac{\text{Sum driftskostnader}}{\text{Forvaltningskapital}}$$

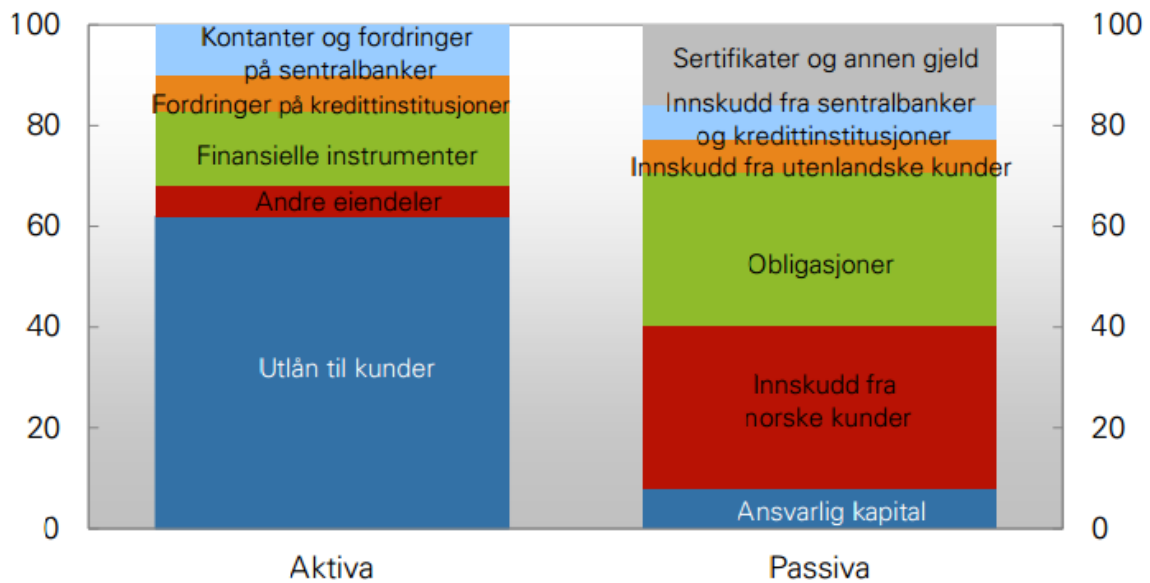
Formel 2: Kostnadsprosent

Kostnadsprosent er et av de mest brukte presentasjonsmålene i banksektoren (Bjørnenak, 2013). Nøkkeltallet er et interessant mål som gir et bilde på om det koster mer å ha høyere forvaltningskapital eller om det finnes stordriftsfordeler. Kostnadsprosenten vil da si noe om en mindre bank vil klare å levere like effektivt som en større bank som kan fordele sine driftskostnader på en større forvaltningskapital. I studiet til Bjørnenak (2013) finner han at det er stordriftsfordeler i sparebanksektoren, noe som vi skal se nærmere på for Sørlandet senere i oppgaven. Rentenetto brukes ofte i banknæringen da det er det som genererer inntektene til en bank. Resultatet finner vi igjen i rapporten fra Bankene Sikringsfond der hardere konkurranse får skyld i lavere rentenetto (Bankenes sikringsfond, 2013).

4.2 Innskuddsdekning

Banker skiller seg også fra andre bedrifter ved at de har en høy gjeldsgrad. Mye av gjelden er blant annet innskudd fra kunder. Som vi senere skal se så er omtrent alle bankene på Sørlandet finansiert med over 75 % innskudd fra kunder. Resten finansieres ved egenkapital eller ved å hente penge i pengemarkedet. Balansen til en bank kan typisk se ut som på figuren under, der vi ser at på gjeldssiden så er innskudd en stor post. På grunn av denne høye graden av gjeldsfinansiering har myndighetene sett seg nødt til å regulere mulighetene bankene har til å ta opp gjeld. Basel komiteen leder an reguleringen og setter regler eller veiledning som det er opp til hvert enkelt lands myndigheter å implementere i lovgivningen. Det var derfor av stor interesse å se på Basel-regelverket og de krav til egenkapital som stilles der tidligere i oppgaven.

Bankenes regnskapsbalanse er delt inn i eiendeler og egenkapital og gjeld som alle andre balanser. Forskjellen er at banken sine eiendeler i hovedsak består av utlån til kunder. Finansieringssiden har også relativt lite egenkapital og mye innskudd fra kunder.

Figur 2: Aktiva og passiv, hos norskeide banker og OMF-kredittforetak, hentet fra Norges Bank presentasjon om banker (Norges Bank, 2013)

Som vi ser av Figur 2 er omtrent 30 % innskudd fra norske kunder. Dette forholder seg en del annerledes for sparebankene som analyseres. Figur 2 tar med alle norske banker, deriblant de største i Norge som vil ha en større andel av virksomheten sin finansiert gjennom lån i pengemarkedet. Finansieringen er som vi skal se på senere annerledes i Sparebankene på Sørlandet.

Innskuddsdekningen er en stabil form for finansiering og ved at en stor del av banken er finansiert ved hjelp av innskudd gjør at banken står mer stabilt. Innskudd som er hovedkilden til finansiering spesielt i mindre sparebanker er derfor en viktig faktor å se på gjennom innskuddsprosenten.

4.3 Kapitalkrav

De kravene som settes har til hensikt å skape finansiell stabilitet i markedet, ved at det avsettes kapital til uforutsette tap (Berents, 2013). Kravene har sin opprinnelse fra internasjonalekrav utarbeidet av det som blir kalt Basel komiteen. De første kravene stammer fra 1988 og det som kalles Basel I regelverket. Regelverket er grunn pilaren eller gulvet i de senere tilleggene til regelverket.

Finanstilsynet har fastsatt at sparebanker skal ha et minimum til ansvarlig kapital for å sikre soliditeten til bankene. «Iht. kapitalkravsforskriftens § 2-1, 1. ledd, skal institusjonene til

enhver tid ha en ansvarlig kapital som minst utgjør 8 prosent av beregningsgrunnlaget for kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko» (Finanstilsynet, 2008).

Kapitalkravet og den summen som settes av hos banken er det som går inn under kapitalkrav og skal brukes for å sikre banken mot spesielt tre typer risiko:

- **Kredittrisiko** er risikoen for tap som følger av kunders eller andre motparters evne og vilje til å oppfylle sine forpliktelser (Finanstilsynet, 2012)
- **Markedsrisiko** er risiko for tap eller reduserte fremtidige inntekter som følge av endringer i markedspriser eller -kurs. Risikoen oppstår som følge av bankens usikrede transaksjoner og eksponering i valuta-, rente-, råvare- og egenkapitalmarkedene. Renterisiko i bankporteføljen inngår i beregningene for markedsrisiko (DNB, 2011)
- **Operasjonell risiko** er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser og systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser (Finansdepartementet, 2006).

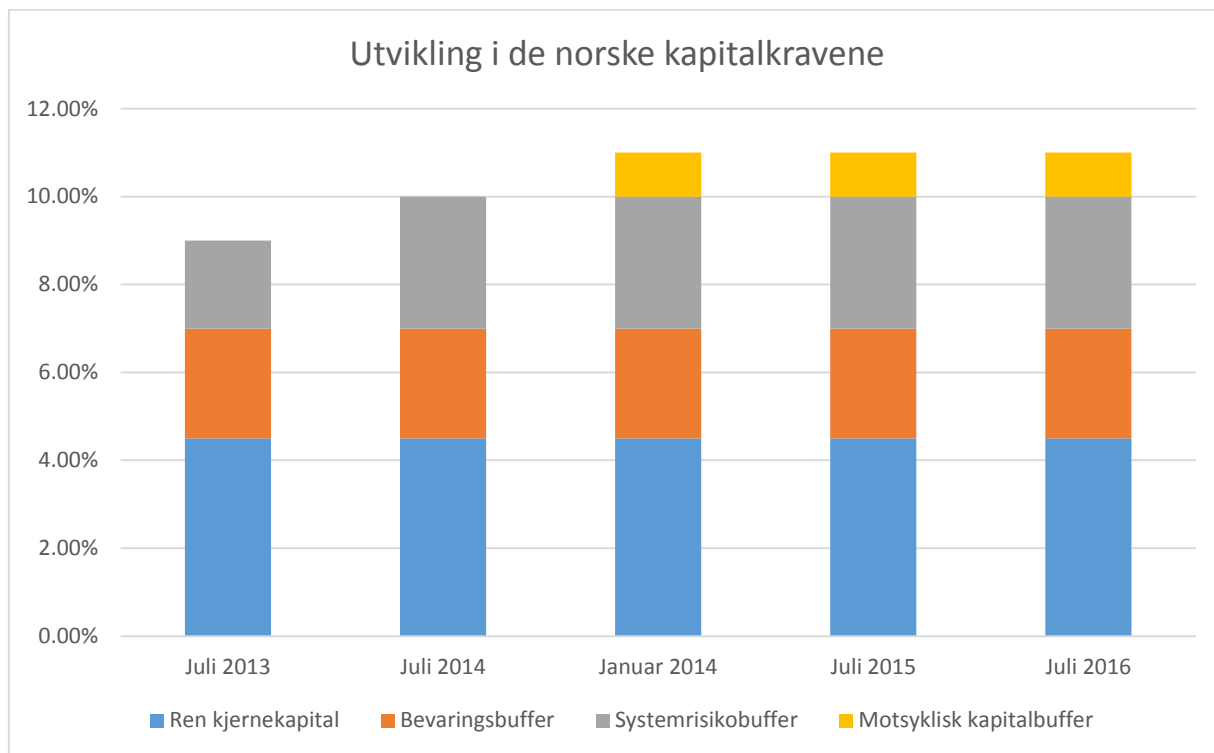
I Tabell 3 ser vi når kapitalkravene er innført i Norge og når planlagte utvidelser av kravene er tenkt implementert. Vi ser de første kravene kom i 1993 og at den som er planlagt til nå forventes gjennomført innen 2019.

Hva	Prosent	Fra dato
Basel I		1993
Basel II		01.01.2007
Ren kjernekapital	4,50 %	01.07.2013
Annen ansvarlig kapital	3,50 %	01.07.2013
Bevaringsbuffer	2,50 %	01.07.2013
Systemrisikobuffer	3,00 %	01.07.2014
Motsyklisk kapitalbuffer	1,00 %	30.06.2015
Systemviktige banker	1,00 %	01.07.2015
Systemviktige banker	2,00 %	01.07.2016
Basel III		2013-2019

Tabell 3: Kapitalkrav innført i Norge (Johansen & Wæringsaasen, 2013)

Av Figur 3 ser vi grafisk hvordan utviklingen er planlagt. Vi ser da at kravet øker fra 9 % i 2013, til et krav på 13 % i 2016. Med bakgrunn i dette ser vi det at det er en viktig faktor å se på egenkapitalen en bank har. For Sørlandsbankene sin del så er det ingen av de som kvalifiserer til å være med i kategorien systemviktige banker. Fra figuren under vil derfor det

gule feltet forsvinne. Det betyr at makskravet til bankene på Sørlandet vil være 13 % fra januar 2014.

Figur 3: Norske myndigheters forslag om utvikling i bufferkravene til norske banker

4.3.1 Basel

Basel I har som hensikt å skape mest mulig like konkurransevilkår for verdens banksektor. I 1993 kom det krav om kapitaldekningskrav for dekning av markedsrisiko, og det er dette som var de første baselkravene. Det å ha kapital og stabilitet til å stå imot svingninger å tap er viktig. Senest i finanskrisen i 2008-2009 så vi hvor essensielt det var med stabilitet i banker og avsetninger for tap (Hubbard & O'brien, 2012). Banker setter av midler for tap på lån, men dette er i en mer normaltstand ettersom det kun er noen få lån som misligholdes. Gjennom kriser er det også viktig at finansinstitusjonene står sterkt og kan tilføre markedet kreditt. Denne avsetningen av kapital er det som er regulert gjennom kapitalkravene (Hubbard & O'brien, 2012).

Basel II kom for å endre på en del beregningsmetoder for risikovekter bankene må avsette. Risikovektene gir et forholdstall på hvor stor risiko det er for forskjellige utlån. Et boliglån og et lån til en ny oppstartet bedrift vil ha vidt forskjellig risiko. Med det nye Basel II regelverket er det i hovedsak to måter å beregne dette på, enten ved hjelp av standardmetoden eller ved hjelp av interne metoder (Olsen, 2013).

I 2007 ble Basel II regelverket innført og ble bygget rundt tre pilarer (Andersen, 2010), (Jansrud & Præstum, 2013).

- **Pilar 1:** Minimumskrav til soliditet
- **Pilar 2:** Krav til risikostyring og internkontroll, herunder krav til interne prosesser for vurdering av risikoeksponering og kapitalbehov.
- **Pilar 3:** Krav til offentliggjøring av informasjon

Basel II er et risikobasert soliditetsregelverk, noe som stiller krav til integrasjon mellom bankenes strategier og forretningsplaner. Tanken bak regelverket er å få bedre samsvar mellom økonomisk og regulatorisk kapital. Det ble åpnet for at bankene kunne vurdere risiko selv med tanke på at kapitalallokeringen skulle gjenspeile risikoen i utlånsporteføljen. Faren er at de selvutviklede risikomodellene bankene selv har ikke fanger opp fremtidig risiko på en tilstrekkelig måte. Banken har da større frihet til å sette sine egne risikovekter. Egne risikovekter betyr at du som bank setter lavere risikovekter, som betyr mindre kapital for eventuelle uforutsette tap (Hoff, 2013).

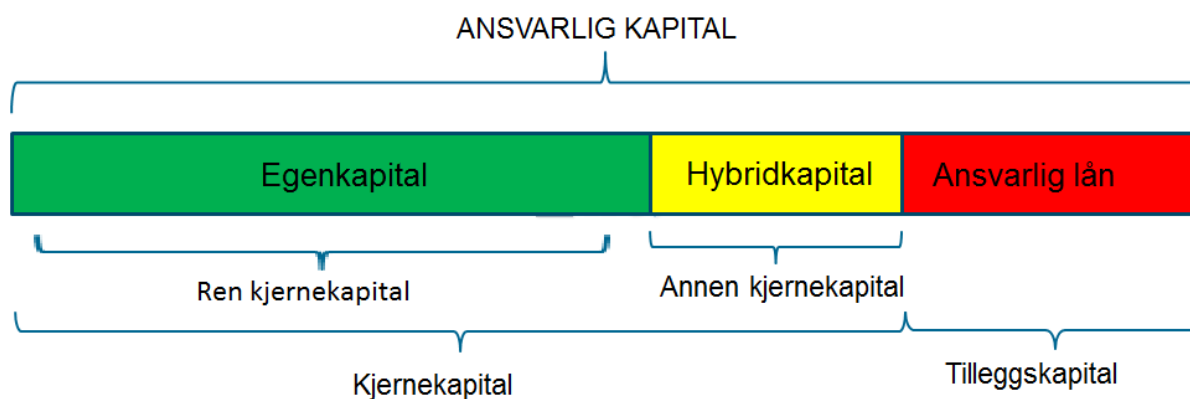
Standardmetoden er der for bankene som ikke er store nok eller har nok kapasitet til å drive med mer avanserte interne modeller. De bruker da standardmetoden for å vurdere sitt «beregningsgrunnlag» i kapitaldekningsformelen. Straffen ved å velge denne metoden er at vektene er mye høyere enn for de som bruker interne metoder. Dette gjøres for å belønne de bankene som velger interne metoder. Det er lagt opp til at bankene som velger interne metoder skal belønnes fordi de tar på seg en ekstra jobb med å kontrollere og vurderer risikoen de pådrar seg. Målet er at de lettere skal kunne oppdage store farer og ha et mer bevisst forhold til sin risikostyring (Isachsen, 2013).

Basel III regelverket skjerper kapitalkravene ytterligere, hvor de nye kravene kommer som et ledd i at Baselkomiteen har sett at det kreves strengere reguleringer for å holde finansinstitusjonene solide. Basel-komiteen har ved Basel III gitt enda strengere retningslinjer og er en påbygging av Basel I og II. Det nyeste regelverket tilfører likviditetskrav for å sikre bankenes likviditet på kort og lang sikt. På kort sikt skal de oppfylle standarden Liquidity Coverage Ratio, LCR. Kravet sier at bankene minimum skal ha likvide eiendeler tilsvarende de neste 30 dagers utbetalinger. Det langsiktige kravet Net Stable Funding Ratio, NSFR, setter krav om at bankene skal ha stabil finansiering av innskudd og innlån med løpetid over 12 måneder. LCR er til for at bankene skal tåle kortsiktige svingninger i markedet, mens

NSFR er til for at bankene skal ha en stabil finansiering. Dette regelverket hindrer også at bankene kan ekspandere for fort.

4.3.2 Kapitalkravoppbyggingen

Kapitalkravet består av flere deler der et minimumskrav til 8 % ligger i bunnen. Norge har i tillegg egne krav som må oppfylles, der kravene er også bygd på en litt annen måte. I Norge er kapitalkravet bygget opp på følgende måte: 4,5 % ren kjernekapital, 2,5 % som bevaringsbuffer, en systemrisikobuffer på 3 %, en buffer for systemviktige banker på 2 % og en motsyklisk kapitalbuffer på 1 % (Regjeringen, 2013), noe som vil være gjeldende fra 30.06.2016. (Regjeringen, 2014). Dette summerer seg til inntil 13 % i ren kjernekapitaldekning og er det samme som vi ser av Figur 3 for år 2016.

Figur 4: Inndeling i forskjellige typer kapital, hentet fra Finanstilsynets rapport om kapitalkrav (Finanstilsynet, 2013)

Som vi ser av Figur 4 består ansvarlig kapital av kjernekapital og tilleggskapital.

Kjernekapitalen er innskutt aksjekapital, annen egenkapital og overkursfond. Tilleggskapital består av ansvarlige lån. Det kommer av kravet om at ren kjernekapital må minimum være 4,5 prosentpoeng av kapitalkravet på 8 % som er grunnkravet i Basel regelverket.

$$\text{Kapitalkrav} = \frac{\text{Ansvarlig kapital}}{\text{Beregningsgrunnlaget}} \geq 8 \%$$

Formel 3: Kapitalkrav

Beregningsgrunnlaget består av bankenes utlån til privatpersoner og bedrifter, altså bankens aktiva. Utlånene multipliseres med forskjellige risikovekter alt etter som hvor stor risiko det er knyttet til lånene. Høyere risiko på et lån vil gi en høyere proSENTSATS som beløpet skal multipliseres med. Høyere risiko fører igjen til at den ansvarlige kapitalen må økes for å

tilfredsstillt kravet om 8 %, og dermed avsetningene til kapitalkrav banken må stille. For full utredning og veiledning til beregningen av kapitalkravet henvises det til finanstillsynets veiledning (Finanstillsynet, 2012).

4.3.3 Tilleggskrav

Systemrisiko kravet er der for å gi et ekstra soliditetskrav til systemviktige institusjoner. Banker er veldig viktige for samfunnet som tilbyder av kreditt og finansiering og er derfor ilagt et ekstra krav for å styrke soliditeten og styrken for å motstå finanskriser og økonomisk ustabilitet. Systemrisikokravet består også av ren kjernekapital, fastsatt etter vektning mot risikovektet balanse. Kravet kan settes opp til 10 % avhengig av finansinstitusjonens viktighet i landet. (Finansdepartementet, 2014)

Motsyklisk kapitalbuffer er et krav satt for at banker skal stå sterkere i nedgangstider. Hensikten er at de i gode tider skal bygge opp en buffer som de kan tære på i dårlige tider. Målet med dette er at om bankene får store tap i sin utlånsportefølje skal de ikke skjære ned på utlånene i like stor grad som under tidligere finanskriser. De skal heller tære på den oppsparte kapitalen for å holde kredittmarkedene godt fungerende så krisen ikke behøver bli like omfattende som den kunne blitt. Bufferen skal bygges opp i høykonjunktur eller gode tider og skal være med på å hindre en voldsom økning i kredittveksten ved at bankene heller holder litt tilbake for oppsparing til bufferen. Satsen skal være på mellom 0 og 2,5 prosent og kan endres av myndighetene. Endringen kan gjøres i forhold til konjunktoren landet er i, men skal varsles 12 måneder før en økning (Finansdepartementet, 2013).

Finansdepartementet vedtok 12.12.2013 at den motsykliske kapitalbufferen skal være på 1 prosent med ikrafttredelse 30.06.2015 (Regjeringen, 2014). Bankene må i tiden frem til dette bygge opp bufferen så den er innenfor kravene til denne datoen.

4.3.4 Virkninger av høyere kapitalkrav

På Sørlandet oppfyller alle bankene kapitalkravene som er satt og som gjelder inntil juli 2016 (Gjendemsjø, 2013). Dette kan ha med at bankene selv har funnet ut at det kan være lurt å ha overskuddskapital i bakhånd. Skulle det bli dårligere tider går prisen på kapital opp for bankene. De ville måtte betale en høyere pris for å hente kapital i markedet, folk ville ikke spart så mye og å utstede ny egenkapital er dyrt. Derfor har nok spesielt sparebankene sett at det er lurt med mye kapital. De har et mye mindre område enn de store forretningsbankene å

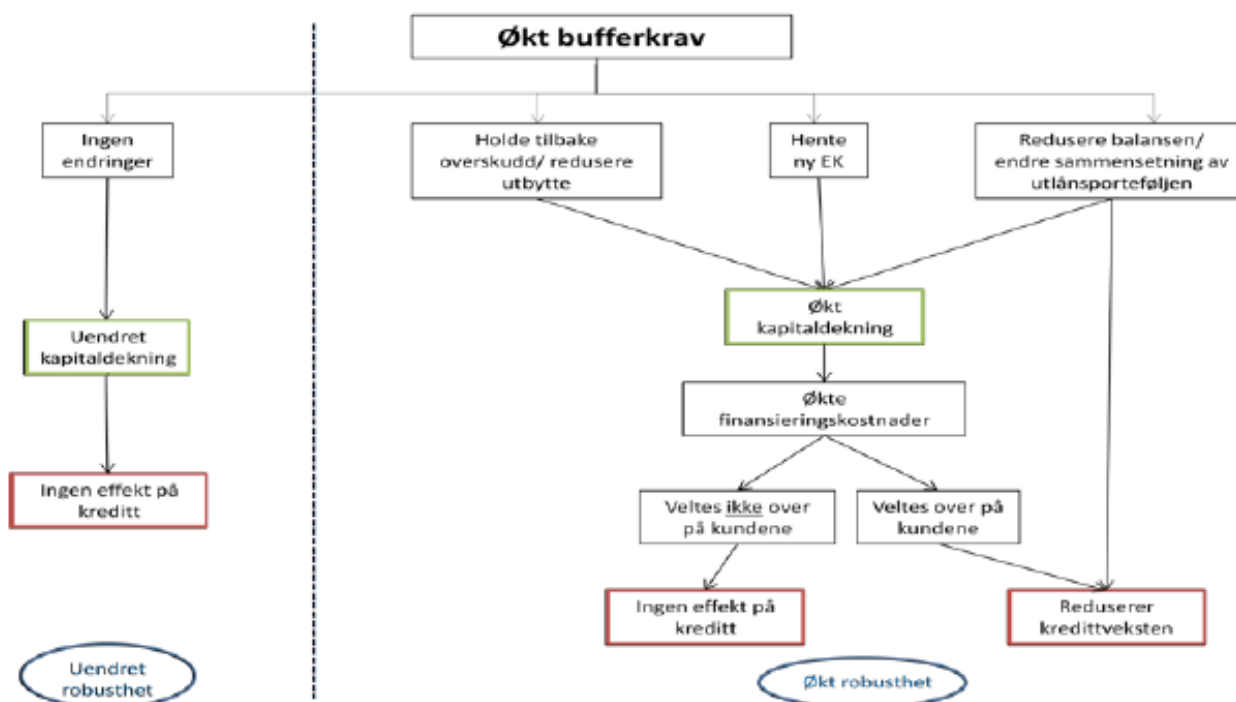
diversifisere seg utover og ofte lavere rating fra ratingbyråene, og derfor trenger høy egenkapital for å få tilgang på billig funding i markedet. De minste bankene i Norge, som er de fleste av sparebankene, kan ikke utstede egenkapitalbevis og har ingen andre muligheter til å hente kapital enn ved å redusere balansen om det skulle bli krise. De velger derfor å sikre seg mot å kutte i balansen ved å ha en høyere kapitaldekning de kan tære på.

Bankene kan øke sin kapitalbeholdning på tre forskjellige måter:

- Holde tilbake utbytte
- Redusere den risiko vektete balansen
- Utstede ny egenkapital

Sparebankene betaler ikke mye utbytte til eierne sine, men de kan holde tilbake på gaver og donasjoner til veldedige formål i lokalsamfunnet. Tilbakehold av gaver vil være en annen måte lokalsamfunnet vil bli straffet på for at kravene skal oppfylles. Men som vi så tidligere har alle sparebankene på Sørlandet nådd kravene som er satt per 2016. De kan redusere balansen, men dette vil også ha negative konsekvenser for lokalsamfunnet ved at privatpersoner og bedrifter ikke får finansiering. Siste mulighet med å utstede egenkapital er heller ikke noe som sparebanken kan gjøre uten at de gjør om på praksisen om utstedelse av egenkapitalbevis. Utstede egenkapitalbevis er en dyr og kostbar prosess og banken bør ha ambisjoner om stor vekst fremover om dette skal være lønnsomt. Det vi står igjen med da er å holde tilbake overskudd som den beste måten å finansiere økningen av kapitalbufferne. Bankene har også mulighet til å sette opp utlånsrentene for å få opp inntjeningene og dermed oppnå kravet fortere. Økt utlånsrente er en måte å lempe kravet over på forbrukerne ved at det er de som betaler for økningen. Om banken velger å sette opp renten vil dette også føre til redusert gjeldsvekst og dermed en reduksjon i balanse for utlånene til banken.

Banken på Sørlandet er alle innenfor grensen av kapitalkravet som er satt frem i tid. Det betyr at de ikke trenger endre på sin kapitaldekning på bakgrunn av kravene som kommer. Hadde de ikke vært innenfor, ville de stått ovenfor de problemstillingene som er diskutert over eller som fremgår av figuren under.

Figur 5: Mulige veier for å øke bufferkrav (Jacobsen, 2011)

Strengere krav kan føre til mer pressede marginer og lavere lønnsomhet for bankene. Selv om alle bankene i Agder oppfyller kravene per i dag, kan fremtidige endringer og krav gjøre at bankene presses ytterligere og dermed ser seg nødt til å gjøre endringer.

4.4 Avkastning på forvaltningskapital

Banker blir som andre målt på hvilken avkastning de har. I oppgaven gjøres det ved å bruke nøkkeltallet avkastning på forvaltningskapital eller Return on Assets (ROA) som det heter på engelsk (Hubbard & O'brien, 2012). ROA er et vanlig brukt avkastningsmål som brukes ofte for å sammenlikne avkastning. Det er ikke så normalt som et annet avkastningsmål som heter egenkapitalrentabilitet eller Return on Equity (ROE) (Hubbard & O'brien, 2012). ROE målet brukes oftere fordi det gir avkastningen på egenkapitalen, og det er den avkastningen som investorer er interessert i. Oppgaven bruker ikke det målet da sparebankene ikke i stor grad har eksterne eiere, men er selveide. Derfor blir ikke ROE målet like viktig i denne sammenheng. Det er viktigere å se på avkastningen de får på den den kapitalen de forvalter. Det brukes også fordi store og små sparebanker på Sørlandet kategoriseres etter forvaltningskapital, noe som gjør at ROA blir mer hensiktsmessig å bruke. Avkastning eller lønnsomhet som ROA også måler er alltid viktig i en bedrift. Og det er nettopp avkastningen

på forvaltningskapitalen oppgaven har fokus på. Om det er lønnsomhetsforskjeller mellom de største og de minste bankene på Sørlandet. Derfor er lønnsomhet målt ved hjelp av avkastningskrav et viktig måleparameter.

4.5 Skalafordeler i sparebanksektoren

I oppgaven prøver jeg å besvare spørsmålet: «Vil de små sparebankene på Sørlandet overleve?». Ofte er det på grunn av liten størrelse på bedriften de ikke klarer å drive effektivt nok i liten skala og må legge ned. Dette kapitlet skal gi et innblikk i hva tidligere forskning og studer har funnet av stordriftsfordeler i banksektoren.

Det å drive stort er ofte en fordel fordi enhetskostnadene vil falle og bedriften kan effektivisere mer. Effektivisering og færre kostander per forvaltningskrone gjelder også i sparebanksektoren. Som nevnt tidligere i oppgaven ønsket områdekomiteen å slå sammen de lokale og små sparebankene til større regionale sparebanker. Sammenslåinger er ønsket for å effektivisere, redusere kostnader og gjøre de mer konkurransedyktige mot de større forretningsbankene. Over halvparten av reduksjonen i kostnader kommer av nedbemanning og resten kommer ved å legge ned overflødige kontorer (Humphrey & Vale, 2003).

I sin forskning har Humphrey og Vale (Humphrey & Vale, 2003) funnet ut at skala økonomien slår inn for bankene med forvaltningskapital på over 10 milliarder. I 2012 utgjorde dette 20 banker i Norge, men går vi tilbake til 2003 da forskningen ble gjort var det kun 12 banker som hadde over 10 milliarder i forvaltningskapital (Sparebankforeningen, 2012). Innenfor dette er det i begge tilfeller bare Sparebanken Sør og Pluss som kommer over denne grensen. De finner også ut at det kun er banker med forvaltningskapital på over 50 milliarder som oppnår full utnyttelse av stordriftsfordeler. I 2003 var det kun de to største bankene, Gjensidige bank Nor og SR-Bank som var over denne grensen, mens i 2012 er de fem største bankene innenfor (Sparebankforeningen, 2012).

Det er også funnet at de minste bankene har stordriftsfordeler fremfor de middels store bankene (Humphrey & Vale, 2003). Funnet kommer av at de minste bankene forholder seg nesten utelukkende til privatmarkedet (Humphrey & Vale, 2003). Når banken får en viss størrelse vil de også gå inn i bedriftsmarkedet med mere kompliserte lån som trenger tettere oppfølging. Bedrifts lån eller kreditter trenger ofte årlig oppfølging og har en mer kompleks

struktur enn privat lån. Vanskelig struktur medfører mer arbeid for de mellomstore bankene⁵ som ikke er store nok for å utnytte stordriftsfordeler på bedriftsmarkedet.

5 Metode

I denne delen tar oppgaven for seg hvilke temaer som er viktig å belyse i en analyse av situasjonen på Sørlandet. Hvilke måleparametere en bank ofte måles opp mot i lønnsomhets- og effektiviserings analyser. I denne delen forklares det hvilke måltall som brukes og hensikten bak det.

Opgaven bruker nøkkeltall som banknæringen selv bruker og nøkkeltall som er benyttet i tidligere forskning på området (Wagner, 2012). Tallene og nøkkelindikatorerne som analyseres er presentert i årsrapportene til de aktuelle sparebankene fra 1995 til 2012 som er hentet ut fra sparebankforeningen sine nettsider. Tallene er revidert av hver enkelte banks revisor og kontrollert og standardisert av sparebankforeningen. Datamaterialet skal dermed være godt egnet for bruk i en analyse og sammenlikning av bankene.

Tallene vurderes opp mot hverandre for å se om det er noen forskjeller mellom de største og de minste bankene. Sammenlikningen gjøres for flere forskjellige nøkkeltall for å se om det er en trend i prestasjonene til bankene på Sørlandet (Bachmann & Hanstad, Lønnsomhet i Norske Sparebanker, 2013).

Når alle tall er analysert og sett mot hverandre, vil oppgaven komme med en konklusjon om hvor vidt det er antydninger til at de minste sparebankene på Sørlandet ligger mer utsatt til for fusjon eller nedleggelse enn de større bankene på Sørlandet.

De viktigste nøkkelfaktorene i vurderinger og lønnsomhetsanalyser for banksektoren er avkastning på forvaltningskapitalen, driftskostnader, egenkapitalprosent og netto renteinntekter. De nøkkeltallene vil bli prioritert i tillegg til eierstruktur og skalaøkonomi.

⁵ Forvaltningskapital på 50 til 100 milliarder

5.1 Innskuddsdekning

Hvor stabil finansieringen til en bank er, måles ut fra innskuddsprosenten. Nøkkeltallet brukes fordi innskudd fra kunder er en stabil måte å finansiere bankens utlån. Derfor vil en høy grad av innskudd være en måte å gjøre banken stabil på.

Stabiliteten måles i denne oppgaven ut i fra innskuddsdekningen til banken. Denne andelen finnes ved følgende formel:

$$\text{Innskuddsprosent} = \frac{\text{Innskudd fra kundene}}{\text{Brutto Utlån}}$$

Formel 4: Innskuddsprosent

Innskuddsprosenten sier hvor stor andel av utlånene til banken som er finansiert med innskudd fra kunder. Siden innskudd er en form for stabil finansiering vil en høy grad av innskudd føre til at en høy grad av utlånene har en stabil finansiering. Stabilitet er viktig å måle i en analyse av Sparebankene på Sørlandet da en liten bank spesielt har et behov for stabil finansiering for å holde seg stabil med tanke på å unngå svingninger i pris på kapital i pengemarkedet. For det som ikke er finansiert på andre måter og ikke gjennom innskudd, er mer prisfølsomt da den kapitalen hentes i pengemarkedet til flytende renter som stadig endrer seg.

5.2 Egenkapitalandel

Kapitalkravene som vi har sett tidligere er en viktig del av banksektoren. De måles ut i fra om de er solide nok til å drive bankvirksomhet. Selve beregningen for kapitalkrav er stor og komplisert, dette ville ikke vært mulig å gjøre i en oppgave som denne for alle årene og for hver enkelt bank tilbake til 1995. Oppgaven bruker derfor egenkapitalprosent som et mål på hvor solid banken er. Kapitalkravene er innført for at bankene skal være solide.

Egenkapitalprosent sier hvor stor del av den totale forvaltningskapitalen som er egenkapital og dermed hvor solid banken er finansiert. Egenkapitalprosent er gitt ved følgende formel:

$$\text{Egenkapitalprosent} = \frac{\text{Bankens egenkapital}}{\text{Forvaltningskapital}}$$

Formel 5: Egenkapitalprosent (Hubbard, 2012)

Gjennom dette målet får vi et bilde av hvordan bankene ligger i forhold til kapitalkravet. Selv om det ikke er nøyaktig vil det være en god pekepinn.

5.3 Avkastning på forvaltningskapital

Avkastning på forvaltningskapitalen gir også et bilde på lønnsomheten til banken.

Nøkkeltallet forteller oss hvor stor avkastning banken klarer å få på den kapitalen den disponerer, altså avkastningen per krone forvaltet. En høy avkastning vil si at banken får mye igjen for penge den låner ut. Likevel betyr ikke en høy avkastning på forvaltningskapitalen (ROA) at det behøver å være lønnsomt. Det kan også være at banken låner ut til kunder med dårlig kredittvurdering så vil banken legge på en margin eller et risikotillegg på lånene til denne kunden (Saunders & Cornett, Financial Institutional Management, 2011). Økte marginer betyr at en høy avkastning også kan skyldes høy risiko og ikke bare god lønnsomhet (Bachmann & Hansta, Lønnsomhet i norske sparebanker, 2013). Prising av risiko kunne vært analysert ytterligere ved hjelp av mer inngående analyser i avkastning og risiko, men det vil gå utenfor oppgavens avgrensning.

Velger likevel å ta ROA med som et lønnsomhetsmål da sparebankene er veldig lokale og har derfor god kjennskap til lokalsamfunnet de finansierer. De har en bedre og mer dyptgående kunnskap om sitt lokalsamfunn og de bedrifter som finner sted her, og kan gjøre en mer grundig analyse i kredittverdighet og betjeningsevne enn en større bank uten lokal tilknytning.

Avkastningen måles ved å bruke følgende formel:

$$\text{Return On Asset (ROA)} = \frac{\text{Årsresultat}}{\text{Forvaltningskapital}}$$

Formel 6: Return On Asset (Saunders A. &., Financial Institution Management, 2011)

5.4 Rentenetto

For å finne ut hvilke marginer en bank har, skal vi bruke nøkkeltallet rentenetto. Rentenetto er et tall som sier noe om hvilken differanse det er på innskuddsrente og utlånsrente. Differansen igjen gir et bilde på hvor fornøyde kundene blir og hvor mye banken tjener per forvaltningskrone. En høy rentenetto betyr at det er stor forskjell på innskuddsrenten og utlånsrenten. En stor rentenetto vil dermed si at du betaler mye om du har lån og får dårlig avkastning om du har mye innskudd.

Renten er prisen du betaler for å låne penger eller prisen du får for å låne bort dine penger. Pris er ofte et viktig argument for å bytte bank og vil derfor være en viktig faktor for å finne ut kundetilfredsheten på Sørlandet. Rentenetto skal derfor brukes til å se om prisen er høyere i

de små bankene enn i de større. Rentenettoen skal sees i sammenheng med gjennomsnittlig utlånsrente, da det er utlåns siden av likningen og det banken tjener penger på. En høy gjennomsnittlig utlånsrente betyr at prisen kunden må betale er høy. Kundene ønsker derfor en lav utlånsrente fra banken.

Rentenetto finnes ved følgende formel:

$$\text{Rentenetto} = \text{Gjennomsnittlig utlånsrente} - \text{gjennomsnittlig innlånsrente}$$

Formel 7: Rentenetto

Innlånsrente for en bank er renten de betaler kunder for sine innskudd, men kan også være obligasjoner de har utstedt eller penger de har lånt av andre banker og finansinstitusjoner.

Rentenettoen er første og mest betydelige post i resultatregnskapet til en bank. Først renteinntekter og så renteutgifter. Dette er bankens hovedvirksomhetsområde og derfor viktigste post i resultatregnskapet og det bankene tjener penger på. Deretter kommer provisjoner, gebyrer og tjenester som ekstraintekter banken tjener penger på. Rentenetto kan derfor også sees på som et mål av marginene banken har på sitt produkt og produktet banken selger er kapital.

Rentenettoen er i andelen av gjennomsnittlig forvaltningskapital. Det er igjen interessant å se i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital da dette sier noe om kapasiteten banken har til utlån og hvor godt de forvalter denne muligheten. Ved å se på prosentsatsen kan banken sammenliknes opp mot hverandre.

Svakheten ved dette er igjen som for ROA at risikoen i utlånsporteføljen ikke medregnes. Men igjen velger jeg å ta med dette da sparebankene har hoveddelen av sine utlån til det private, som har en lavere risiko enn bedriftsmarkedet.

5.5 Driftskostnader

For å måle effektivitet skal oppgaven bruke kostnadsprosent gitt ved brøken driftskostnader delt på gjennomsnittlig forvaltningskapital.

$$\text{Kostnadsprosent} = \frac{\text{Sum driftskostnader}}{\text{Forvaltningskapital}}$$

Formel 8: Kostnadsprosent

Kostnadsprosenten kan ha en del avvik med tanke på engangskostnader. Velger derfor å bruke driftskostnader som holder investeringskostnader utenfor så vi får et bilde på hva driften av banken koster. Det er driftskostnadene som gir et bilde på den daglige driften til banken og derfor viktig å se på for å finne ut om de minste bankene har høyere kostnader enn de større. En høyere kostand per forvaltningskrone gir dårligere effektivitet, og hvor effektiv en bank er har mye å si for overlevelsessevnen.

6 Analyse

I analysedelen vil oppgaven gå gjennom de fem nøkkeltallene som blir brukt i oppgaven for å gi et bilde på situasjonen i sparebanksektoren på Sørlandet. Kapittelet vil ta for seg tallene og analysere de og se på forskjeller bankene imellom. Spesielt vil det bli lagt vekt på forskjellen mellom de største og de minste bankene.

6.1 Innskuddsdekning

Innskudd er en form for banken å finansiere sine utlån på. Denne formen for finansiering er mer stabil enn for eksempel å hente penger i markedet der markedsrenten svinger. For å gi et eksempel på hvordan Sørlandsbankene ligger i forhold til resten av landet, kan vi se av tabellen under hvilken innskuddsprosent hver enkelt bank hadde i 2012:

Navn	2012		
	Brutto Utlån	Innskudd fra kunder	Innskuddsprosent
Sparebanken Sør	28 372	21 014	74 %
Sparebanken Pluss	25 163	19 378	77 %
Spareskillingsbanken	6 095	5 641	93 %
Flekkefjord Sparebank	4 235	3 130	74 %
Søgne og Greipstad Sparebank	2 905	2 162	74 %
Lillesands Sparebank	2 322	1 711	74 %
Kvinesdal Sparebank	2 089	1 940	93 %
Arendal og Omegn Sparekasse	1 957	1 575	81 %
Evje og Hornnes Sparebank	1 207	1 033	86 %
Valle Sparebank	1 059	967	91 %
Birkenes Sparebank	980	873	89 %
Gjerstad Sparebank	930	804	86 %
Vegårshei Sparebank	811	629	78 %

Tabell 4⁶: Innskudd, utlån og innskuddsprosent i Agder Sparebankene i 2012

Innskudd, Utlån og Innskuddsprosent i Agder Sparebankene i 2012

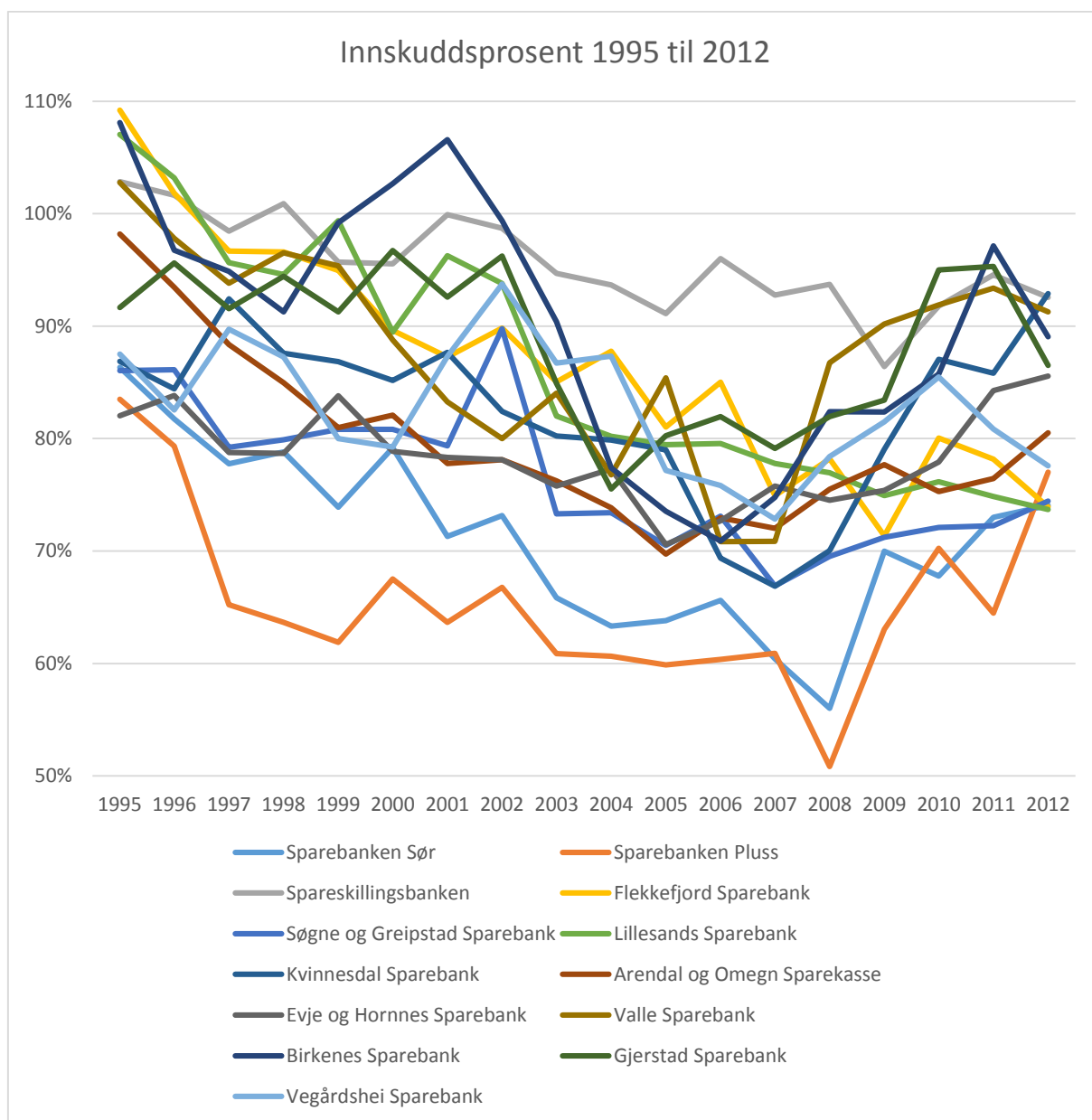
Innskuddsprosenten er veldig høy sammenliknet med banknæringen som helhet. Ved å se på tallene Finans Norge publiserte i 2012 om innskudd og utlån for alle bankene, ser vi at innskuddsprosenten ligger på 45,32 %⁷ (Finans Norge, 2012). Tallet gjelder alle banker i Norge, da også forretningsbanker og mindre internettbanker.

Fra figuren under ser vi utviklingen i innskuddsprosent for Sørlandsbankene fra 1995 frem til 2012. Innskuddsprosenten har til tider variert mye, men vi ser en generell utvikling at innskuddsprosenten har sunket siden 1995. Fra en normal innskuddsdekning mellom 85 – 110 prosent i 1995 til at de ligger mellom 75 og 90 prosent i 2012.

Den andre store trenden som kommer frem av figuren er at etter 2008 økte innskuddsprosenten i alle bankene utenom Lillesands Sparebank. Forklaringen til dette kan vi finne i det regjeringen (2011) skriver om virkningene av finanskrisen. De skriver i sin rapport at norske banker fikk problemer med å skaffe likvide midler og finansiering gjennom kapitalmarkedene i Europa. Bankene måtte derfor se seg om etter andre former for kapital, og innskudd fra kunder er en rimelig og stabil finansiering.

⁶ Tabellen er ment for å gi et bilde på hvordan sparebankene på Sørlandet presterer i forhold til alle bankene i resten av landet. Ref. Finans Norge sine tall for alle banker på landsbasis.

⁷ Innskudd: 1 757 471 MNOK, Utlån: 3 877 882 MNOK totalt for alle bankene i Norge

Figur 6: Innskuddsprosent utvikling fra 1995 til 2012 for Sørlands bankene

Innskudd i bank er en stabil finansieringskilde for bankene og svinger ikke i kostnadene så mye som pengemarkedskostnadene. Innskuddene holder seg også nokså stabile og volum vil ikke påvirkes nevneverdig annet enn om man får et bank-run. Bank-run er det lite sannsynlighet for i Norge med stabile betingelser og et stabilt styresett. Bankene er også medlem av bankenes sikringsfond som gjør at kundenes innskudd er sikret for to millioner kroner (Bankenes sikringsfond, 2014).

Alternativt kan økt utlånsvekst være en årsak til at bankene får en lavere innskuddsdekning, men spesielt for boliglånsdelen har myndighetene bestemt at kunder må ha 15 % egenkapital som gjør at utlånsveksten vil holdes relativt moderat. Finanstilsynet satte kravet om 15 %

egenkapital for låntakere i 2010 med innføring i 2011. Utlånsbalansen øker i de fleste bankene, i snitt mer enn innskuddsbalansen, men ikke veldig dramatisk.

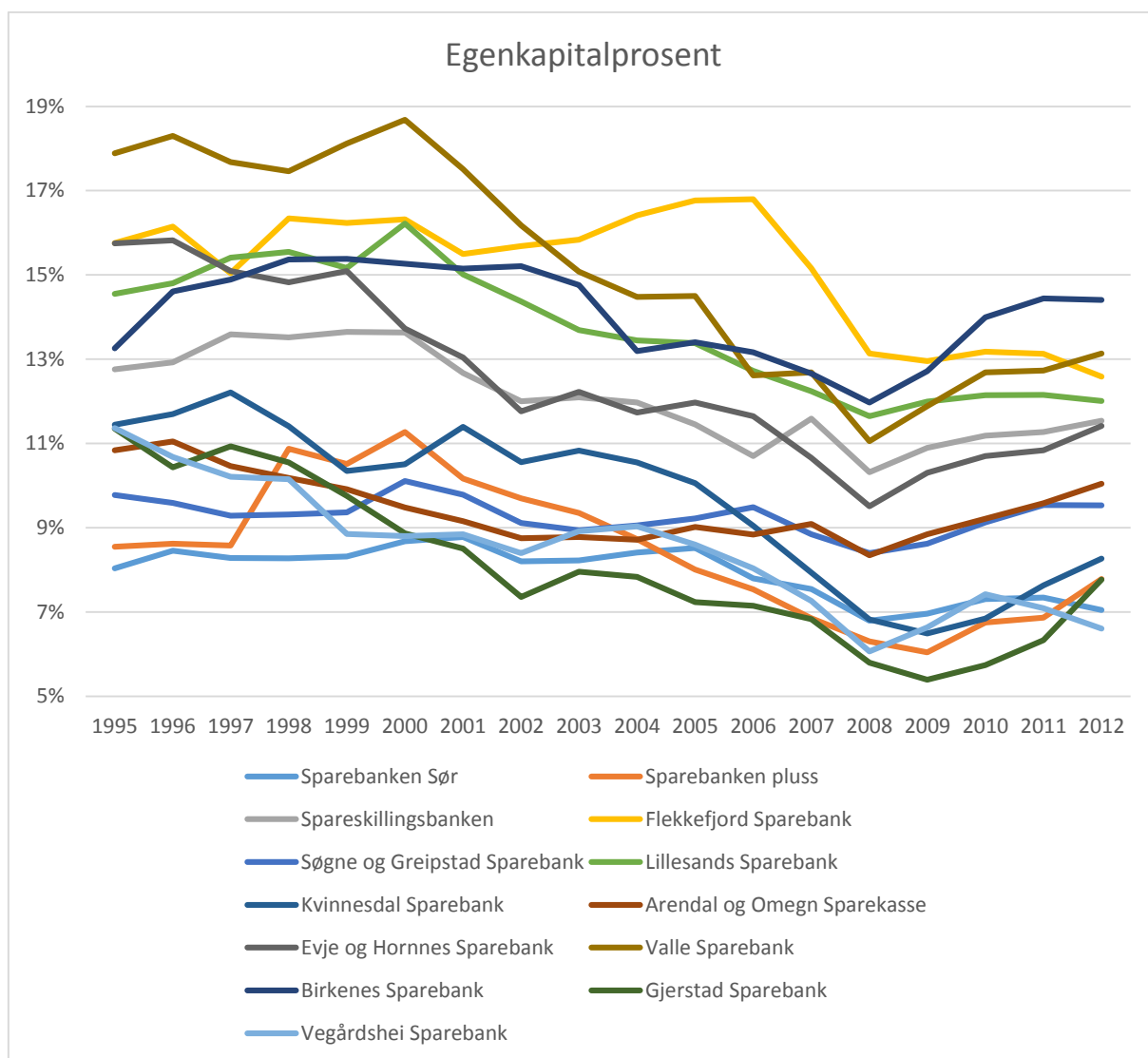
Alle bankene på Sørlandet er stabilt finansiert gjennom innskudd fra kunder. God innskuddsdekning gjør de stabile og sikre ovenfor svingninger i pengemarkedsrenten. Vi ser at spareskillingsbanken jevnt over ligger blant de beste på innskuddsprosent og dermed har lave funding kostnader og en stabil pris på kapitalen. Sparebanken Pluss og Sparebanken Sør ligger blant de laveste på innskuddsprosent. Lav innskuddsprosent kan skyldes at de er de to største bankene på Sørlandet og er blant de 10 største sparebankene i Norge. Store banker som Sør og Pluss trenger mye penger og er derfor nødt til å hente penger i pengemarkedet. Prisen på å hente penger i pengemarkedet er mer volatil og kapital hentet der vil dermed ha en større og uforutsett endring i prisen. Men de ligger stort sett over 75 % innskuddsdekning, noe som er langt over snittet og har en relativt god rating som gjør at renten de må betale i pengemarkedet er relativt lav.

Vegårdshei Sparebank som er den minste banken ligger også relativt lavt på innskuddsdekningen. En lav andel innskudd som finansiering kan være kritisk for en så liten bank som Vegårdshei. Vi skal senere se at de har en lav rating hos Norne Securities og vil derfor kunne ha store problemer med å vokse i fremtiden om de ønsker mer finansiering til utlån og må gå i pengemarkedet. Ellers har Kvinesdal Sparebank en høy innskuddsdekning og virker å være veldig solid selv om det er en ganske liten bank.

Vi ser av Figur 6 det som bygger opp under det som tidligere er sagt. De største bankene har tilgang på billigere funding i pengemarkedet enn de mindre bankene, og har dermed ikke samme behov for å dekke inn kapitalen gjennom innskudd fra kunder. Ut i fra det vi har sagt om hva innskuddsdekningen skal gi et bilde på i denne oppgaven, nemlig stabilitet, er det derfor ingen grunn til å si at de største bankene er noe mer stabile i finansieringen enn de mindre.

6.2 Egenkapitalandel

Egenkapitalandelen til banken eller egenkapitalprosenten skal i oppgaven her gi et mål på hvordan bankene ligger an i forhold til de kapitalkravene som er satt gjennom Basel regelverket. Egenkapitalen som brukes i oppgaven er innskutt egenkapital pluss opptjent egenkapital. Egenkapitalen deles på forvaltningskapitalen for å finne egenkapitalprosenten.

Figur 7: Egenkapitalprosent

Vi ser av figuren at det er mange av bankene som ikke oppfyller kapitalkravene når vi ser på egenkapitalprosenten. Men dette betyr ikke at de ikke er innenfor kravet. For i kapitalkravene har du som nevnt tidligere lov til å ta med en del andre poster som ansvarlige lån og annen stabil finansiering som kan regnes som egenkapital. Det viktigste for oppgaven blir i dette kapittelet å se om det er en forskjell mellom de største og de minste bankene på Sørlandet med tanke på egenkapitalprosenten.

Av grafen ser vi at både de to største og de to minste bankene ligger nederst på egenkapitalprosenten, noe de gjør gjennom hele perioden. Vegårdshei, Gjerstad, Sør og Pluss ligger alle som de fire dårligste bankene gjennom hele perioden. Kvinesdal Sparebank blander seg også inn blant de dårligste bankene de siste årene i perioden, og har hatt en negativ utvikling i løpet av perioden.

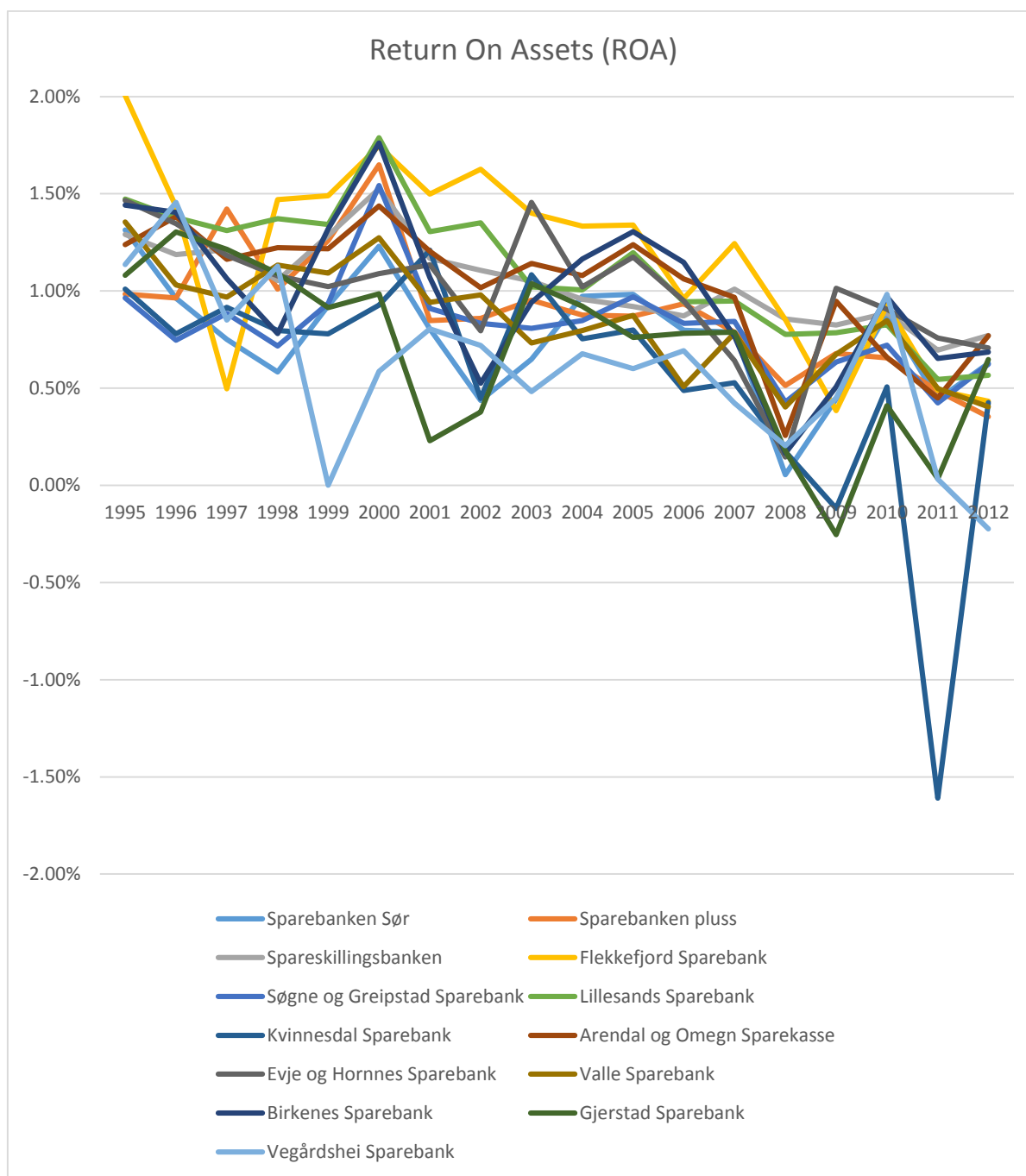
Birkenes Sparebank leverer solid egenkapitalprosent noe som også Valle Sparebank gjør. De er begge blant de minste bankene og de leverer dermed sterkt på dette målet.

Disse resultatene betyr at det ikke ser ut for at det er noen store forskjeller i gjennomsnittlig egenkapital for bankene for de minste og de største bankene. Og når egenkapitalen da er et mål på kapitaldekningen er det ikke så rart det ikke er store forskjellen. Bankene vil holde kapitalen så lav som mulig, samtidig som de må være over kapitalkravene som settes gjennom Basel. De vil holde seg lavt fordi de ønsker å benytte så mye som mulig av kapitalen til investeringer. Det er tross alt utlån av penger banken tjener penger på, og derfor er det ønskelig å låne ut mest mulig av kapitalen.

Det er derfor ingen problemer med å være lavt på denne rangeringen så lenge de er innenfor kapitalkravene som er satt. Kapitalkravene er ikke noe problem for bankene i Agder da alle oppfyller de gitte kravene (Gjendemsjø, 2013).

6.3 Avkastning på forvaltningskapital

For å se på avkastningen velges «return on assets» formelen. Denne formelen brukes fordi den ikke skiller mellom operasjonelle og finansielle aktiviteter sånn som «retur on net operating assets» (RNOA) gjør (Penman, 2013). RNOA er en god tilnærming da de operasjonelle aktivitetene til bankene er finansielle aktiviteter for andre bedrifter. Dermed er ROA et godt mål på avkastningen på bankens eiendeler. Saunders (Saunders & Cornett, Financial Institution Management, 2011) trekker frem i sitt avsnitt om «industry performance» at spareinstitusjoner i USA bruker dette som måleindikator. De skriver at de amerikanske spareinstitusjonene hadde en gjennomsnitts ROA på 1,00 % i 1999, men at denne hadde falt til 0,15 % i 2009 (tom september). Vi ser den samme utvikling hos de norske bankene at ROA faller. Grunnen til dette er i stor grad tøffere konkurranse og flere krav til bankene som er med på å presse inntjeningen ned og kostnadene opp.

Figur 8: ROA for Sørlands bankene fra 1995 til 2012

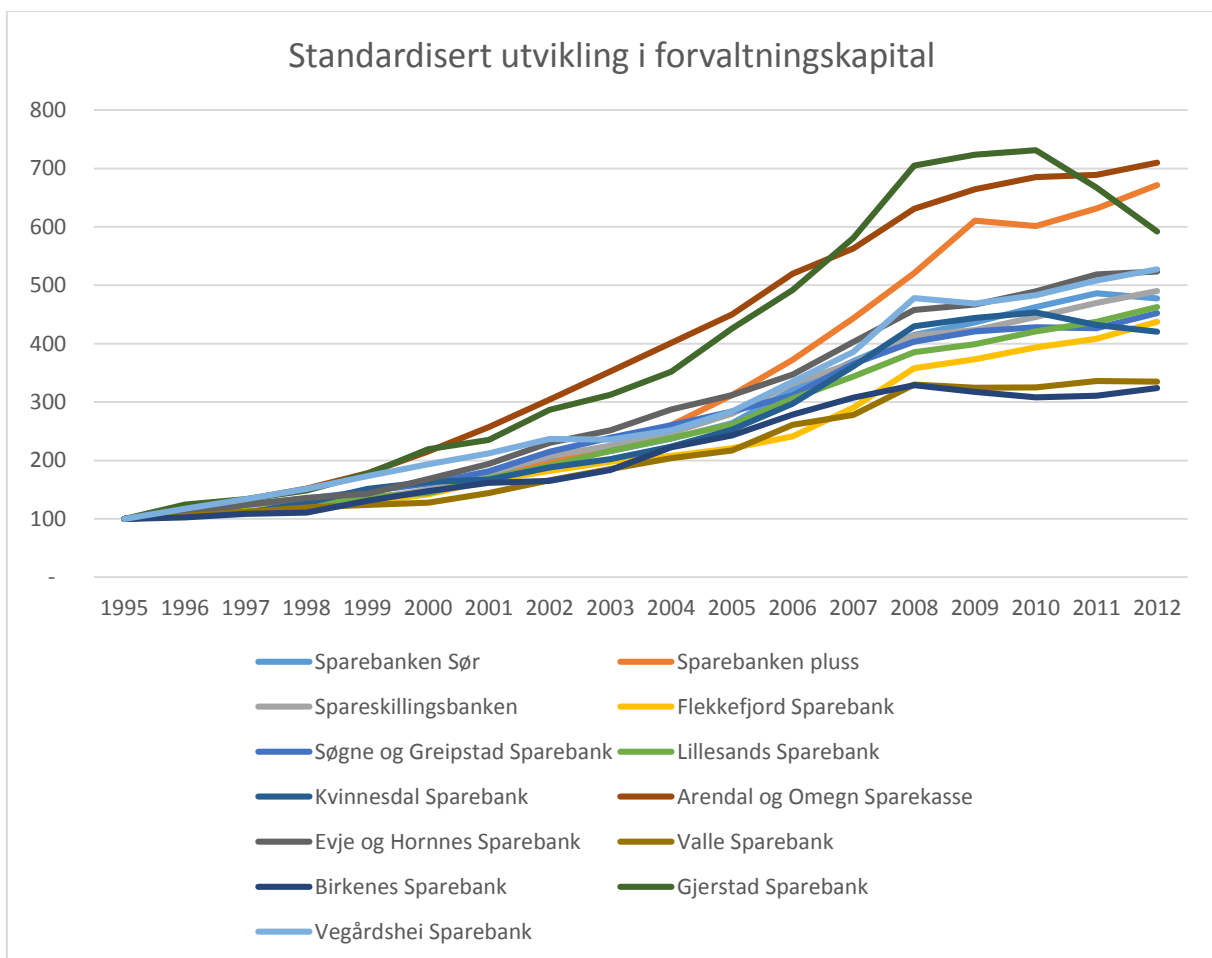
Vi ser her at selv om Norge har vært relativt skjermet for finanskrisen sammenlignet med andre land, så hadde de fleste bankene på Sørlandet en kraftig reduksjon i ROA i 2008.

Ser vi på de som har prestert best og dårligst her, ser vi av figuren at flere av de minste bankene presterer godt på ROA målet. Evje og Hornnes og Birkenes Sparebank leverer god avkastning på forvaltningskapitalen. Blant de størst er det Spareskillingsbanken og Flekkefjord sparebank som skiller seg ut positivt. De ligger blant de beste på avkastning i hele perioden og forvalter derfor sin kapital godt.

De som skiller seg ut med den laveste avkastningen er Vegårdshei og Gjerstad. Igjen er det de to bankene som også er de minste som presterer dårligst.

Funnene støtter opp under det vi så av grafen at målet på lønnsomhet gitt ved ROA gir at de største bankene på Sørlandet har en bedre lønnsomhet enn de mindre bankene.

Til nå har vi sett på avkastningen på forvaltningskapitalen, men utviklingen i forvaltningskapitalen er også viktig å se på. Det er tross alt økt forvaltningskapital som kan føre til økte utlån og dermed bedre inntjening til banken. Ser vi på en standardisert utvikling i forvaltningskapitalen til sparebankene vil vi se hvordan forvaltningskapitalen har utviklet seg for hver enkelt bank siden 1995. Forvaltningskapitalen 1995 settes til 100 for deretter å ganges med prosentvis økning i forvaltningskapitalen for hver enkelt periode.

Figur 9: Standardisert utvikling i forvaltningskapitalen

Av figuren over får vi et bedre inntrykk av hvilke banker som har klart å vokse mest i perioden basert på forvaltningskapital. Figuren viser at det er Arendal og omegn Sparekasse som har hatt den beste utviklingen når det gjelder å vokse, målt etter forvaltningskapital.

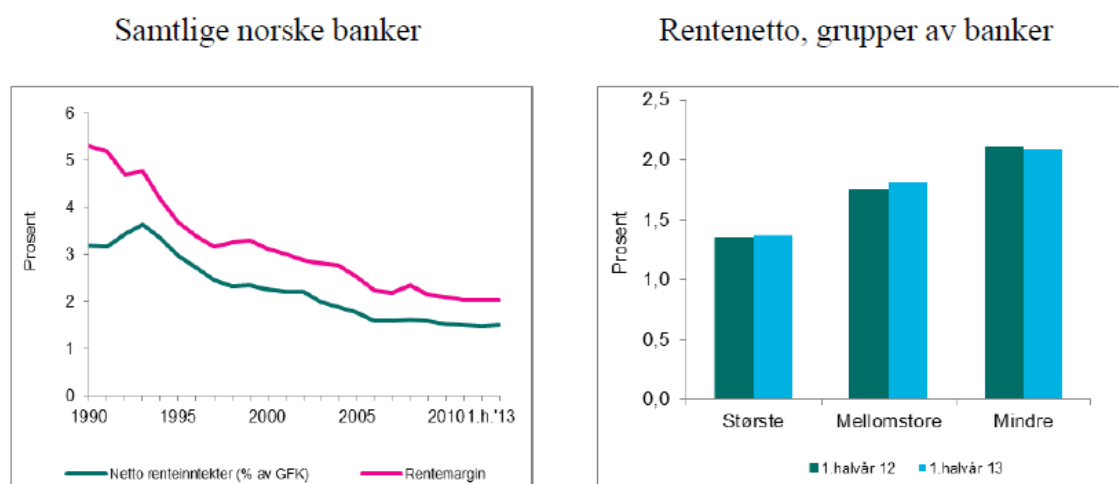
Vegårdshei som er den minste banken og har vært det i alle årene siden 1995, har kommet veldig bra ut fra utgangspunktet sitt og er den banken som har vokst fjerde mest i snitt siden starten av perioden. Figuren viser at Vegårdshei Sparebank har hatt en jevn og trutt økning i forvaltningskapital og at det dermed kan tyde på at den klarer å vokse i samme takt som de andre bankene. Selv med et utgangspunkt som den minste banken.

De bankene som dermed har hatt den dårligste utviklingen er Birkenes og Valle Sparebank. De er ikke i nærheten av å ha vokst like mye som de andre bankene. Vi ser også at de har hatt en relativt flat utvikling siden 2008. Det kan tyde på at de fikk kjenne på virkningene av finanskrisen og ikke har klart å finne tilbake til veksten etter dette. Begge bankene er blant de minste i utvalget, men det kommer ikke tydelig frem at det er en ulempe å være minst når det gjelder å vokse i sparebankmarkedet på Sørlandet. Selv om vi ser en tendens til at det er de minste bankene som ligger på nedre halvdel og de større bankene på øvre halvdel.

6.4 Rentenetto

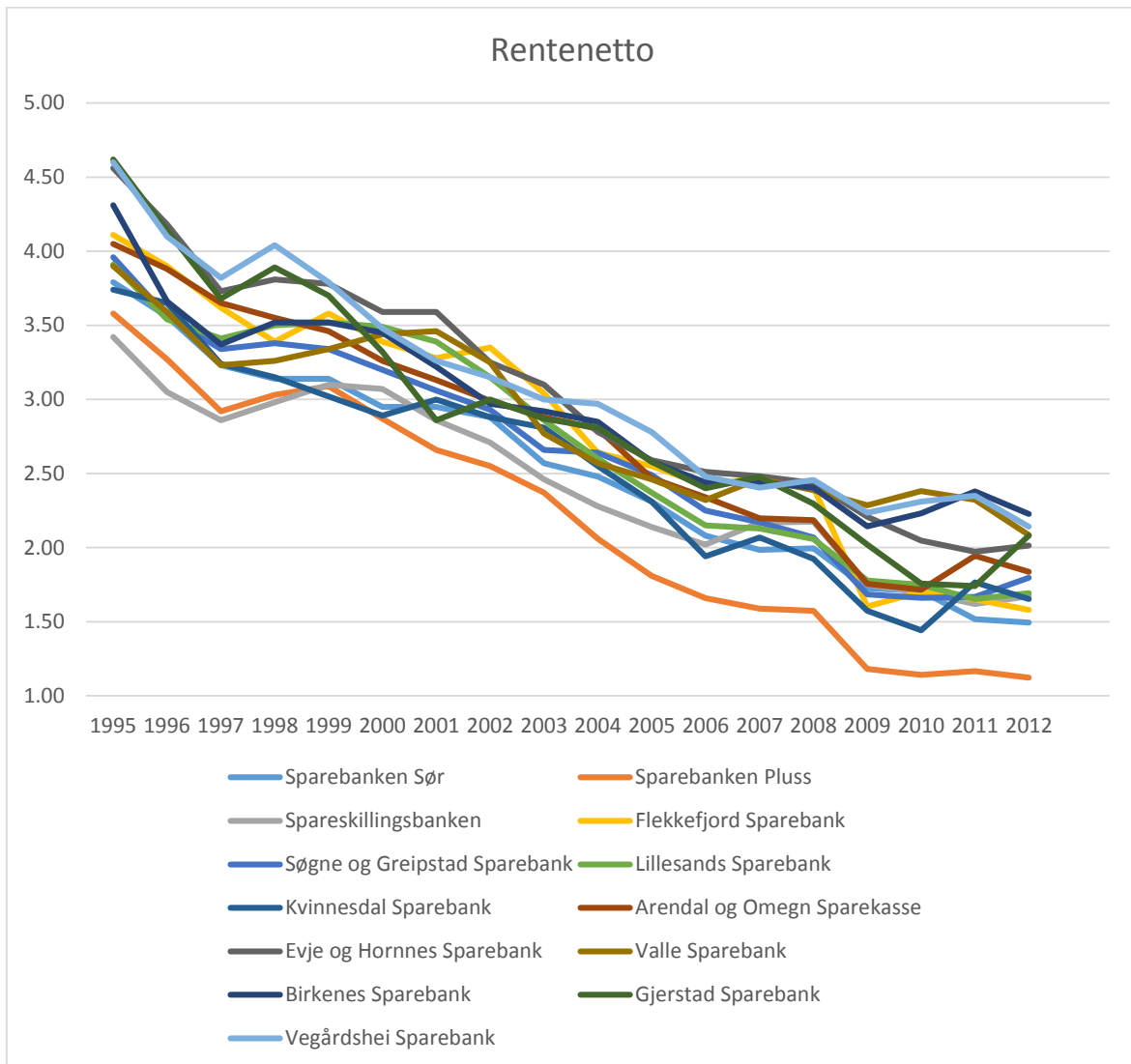
Rentenetto er definert som differansen mellom brutto renteinntekter og brutto rentekostnader (Norges Bank).

Det er rentenettoen som er bankens hovedinntektskilde og derfor en god indikator på hvordan banken går. Rentenettoen vil også variere med hvordan markedsrenten er, da bankene henter penger i markedet. Som vi så i kapittelet om innskuddsdekning så er sparebankene godt dekket for sine utlån gjennom innskudd og derfor mindre utsatt for endringer i markedsrenten.

Figur 10: Rentenetto, utvikling og for forskjellige størrelse på bankene, henter fra finanstilsynets hjemmeside (Finanstilsynet, 2013)

I figuren ovenfor ser vi av det første bildet at den grønne linjen som er netto renteinntekter i prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital er synkende siden 1990. Denne utviklingen er illustrert fra alle norske banker, men er også den samme utviklingen som vi ser for Agder-bankene i figuren nedenfor. Vi ser også på rentenettoen i grupperingen, stor, mellomstor og mindre banker i figuren over, at jo mindre banken er, jo høyere rentenetto. Samme resultat ser vi i studien fra Agder, de minste sparebankene har den høyeste rentenettoen og omvendt.

Figur 11: Rentenetto i prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital for samtlige sparebanker på Sørlandet

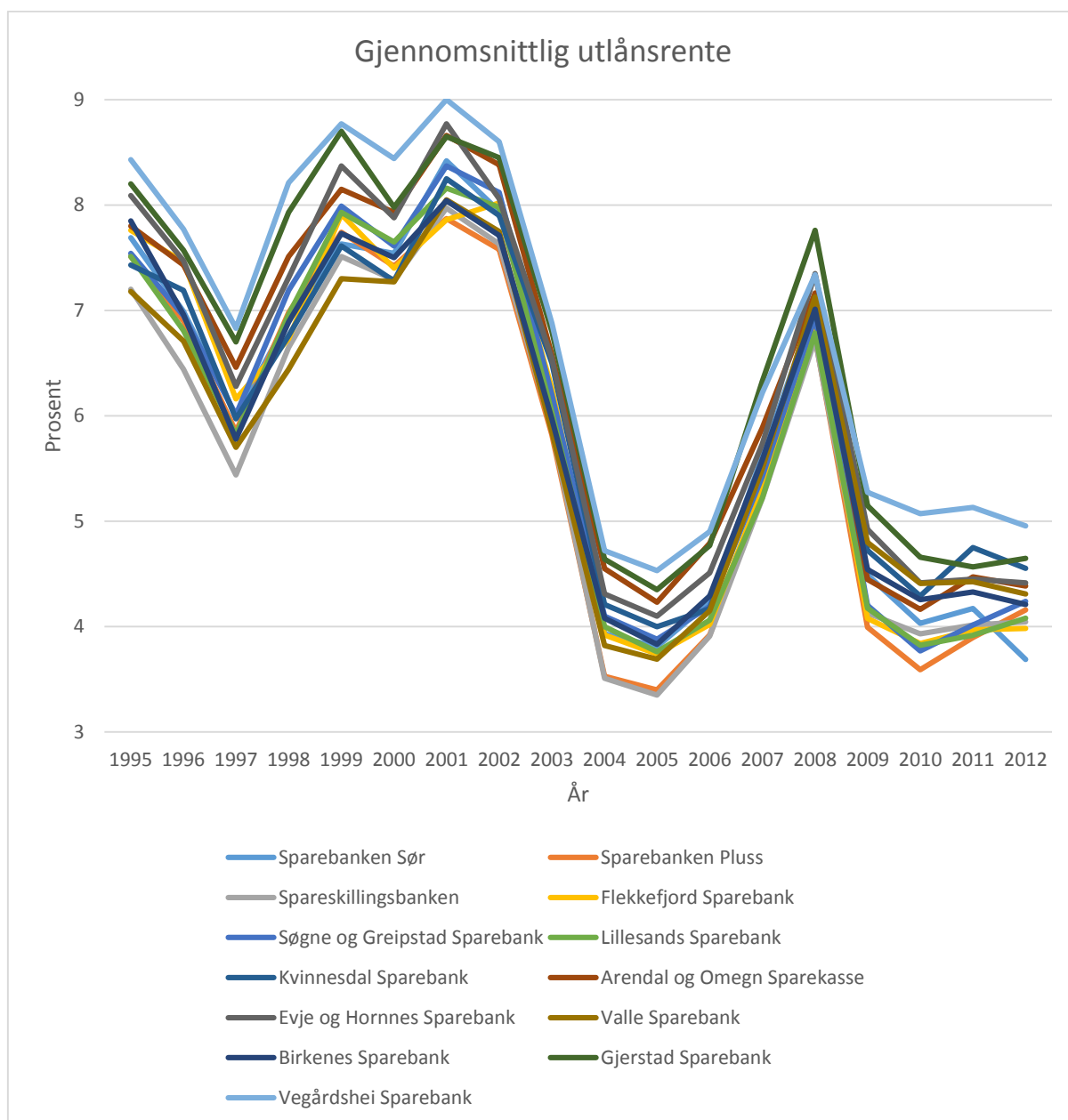
Rentenettoen er jevnt og trutt gått nedover siden 1995. I dagens marked finnes det flere internettbanker som gjør det enklere å bytte bank og velge innskudd og utlånsrenter som er billigst. Konkurransen fører til at bankene må ha konkurransedyktige betingelser på både utlån og innskudd. En annen påvirkning for en nedadgående rentenetto er den teknologiske

utviklingen vi har hatt i perioden. Inntoget av nettbank og løsninger der kundene kan gjøre mye mer av banktjenestene selv, har ført til at bankene ikke trenger de samme marginene som de trengte tidligere.

Lavere rentenetto har også mye med å si om det er høykonjunktur eller lavkonjunktur i landet. I lavkonjunktur er det naturlig at bankene tar seg bedre betalt for utlån, da risikoen for mislighold er større. Og det er jo nettopp i en høykonjunktur Norge har vært i siden bankkrisen tidlig på 90-tallet. Derfor har vi sett en nedgang i rentenettoen for de norske bankene. Selv etter finanskrisen har ikke marginen gått særlig opp, men heller stabilisert seg på et jevnt, lavere nivå. Reduksjonen i marginene kan vi derfor konkludere med at skyldes høyere konkurranse og teknologiutvikling.

Av figuren over ser vi at det igjen er de største bankene som ligger lavest her. De bruker stordriftsfordelene sine til å holde rentenettoen lav. Lav rentenetto gjøres i hovedsak for å tiltrekke seg kunder ved å holde utlånsrentene lave. En høy rentenetto er veldig bra i seg selv, det betyr at du har god margin mellom inntekter og kostnader. Men ved å bruke stordriftsfordeler og sette ned utlånsrenten for å tiltrekkes seg flere kunder, er også en god strategi. Du vil derfor ha en høyest mulig rentenetto, samtidig som du har en av de laveste utlånsrentene. Og det var nettopp det vi skulle måle med rentenettoen, marginen banken tjener på sin virksomhet. Som vi så tidligere i kapitlet så viser tidligere forskning at de største bankene i landet har en lavere rentenetto, noe vi også ser her.

En høy rentenetto kan også være skadelig for banken. Dyre utlånsrenter og lave innskuddsrenter kan føre til at kundetilfredsheten synker. Derfor skal vi se på hvordan gjennomsnittlig utlånsrente har vært for bankene.

Figur 12: Gjennomsnittlig utlånsrente

Av figuren ser vi at Vegårdshei Sparebank skiller seg negativt ut gjennom hele perioden. Den ligger stort sett med høyest gjennomsnittlige utlånsrente, men også Gjerstad Sparebank leverer veldig dårlig her. Av de som presterer best finner vi igjen Spareskillingsbanken og Sparebanken Pluss. Videre finner vi også at det er en tendens til at de minste bankene har den høyeste gjennomsnittlige utlånsrenten, mens de største har laveste.

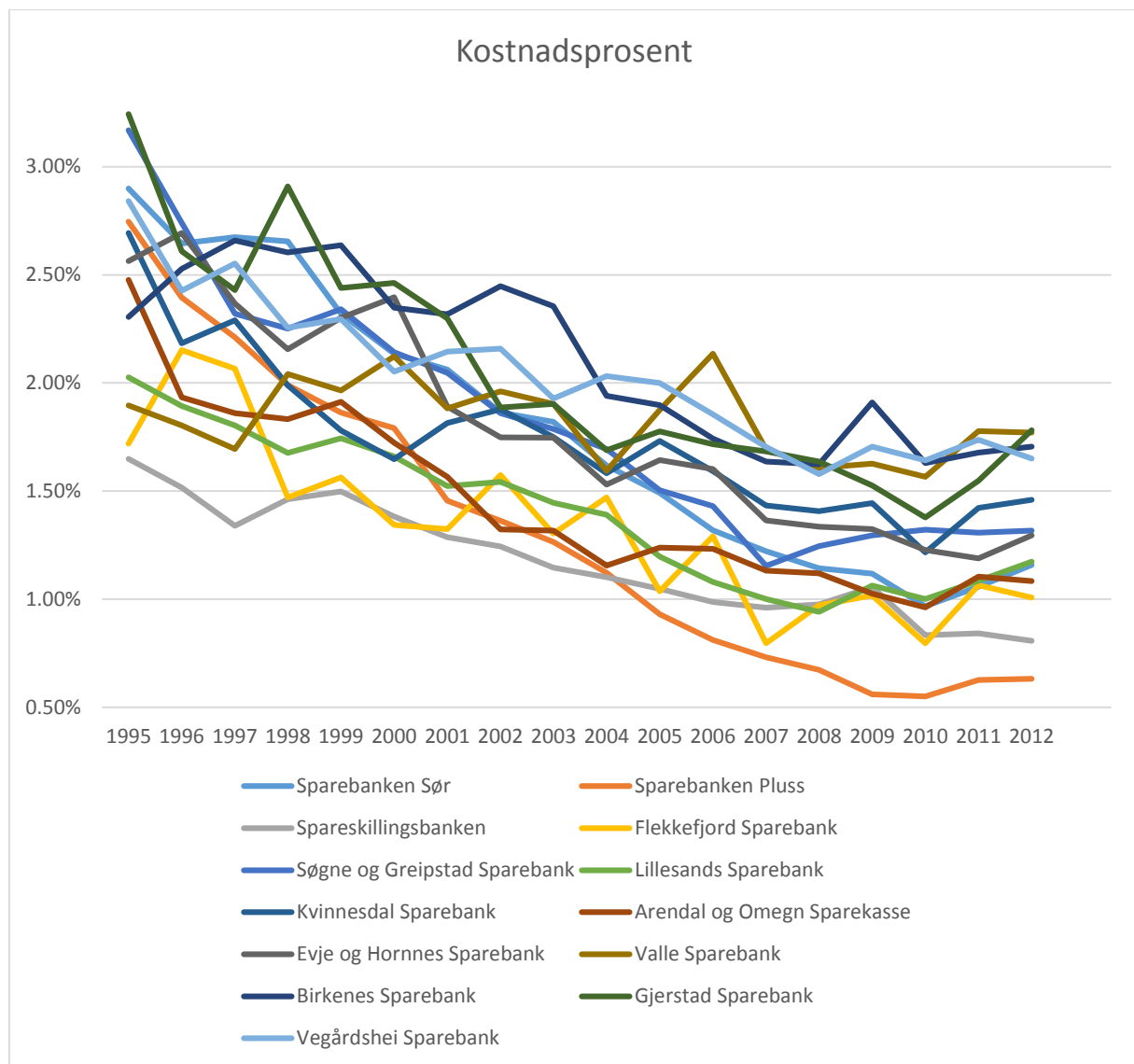
De minste bankene kan ikke dra nytte av stordriftsfordeler og trenger høyere marginer for å nå lønnsomheten som kreves. De har derfor høyere utlånsrenter for å tjene inn de ekstra kostnadene. Spørsmålet videre vil være om kundene er lojale nok til å betale litt ekstra for å

ha en lokal bank, eller om de vil bytte til større og billigere banker i årene som kommer. Kundetilfredshet og lojalitet vil derfor være en viktige faktorer her.

6.5 Driftskostnader

Bruk av kostnadsprosent som driftskostnader i prosent av forvaltningskapital er en effektiv måte i å sammenlikne bankene på, og se hvor effektive de er i forhold til hverandre i den daglige driften.

Bankene er rangert etter forvaltningskapital, og gitt at kostnadene er like, vil en høy forvaltningskapital gi en lavere kostnadsprosent. Spørsmålet er bare om de største bankene med høyest forvaltningskapital klarer å holde kostnadene nede.

Figur 13: Kostnadsprosent, driftskostnader delt på forvaltningskapital

Av grafen ser vi her at det er synkende kostnader for alle bankene. Synkende kostnader kan igjen ha sammenheng mellom det vi så i analysen av rentenetto. Bankene har hatt mulighet til å sette ned rentenettoen fordi de har fått lavere kostnader i prosent av forvaltningskapitalen. Den store utvikling i IT og selvbetjeningsløsninger i banksektoren har ført at det er mer lønnsomt å drive bank. Når kostandene og rentenettoen er redusert har det dermed ført til lavere marginer per forvaltningskrone.

Av bankene som har den laveste kostnadsprosenten finner vi Sparebanken Pluss, Spareskillingsbanken og Flekkefjord Sparebank. Pluss, Spareskillingsbanken og Flekkefjord går alle inn i kategorien som de største sparebankene på Sørlandet. Av de største bankene finner vi ikke igjen Sparebanken Sør blant de beste, Sør er like store som Pluss og burde derfor kunne klart å være mer effektive med sine kostnader. Vegårdshei, Valle, Gjerstad og Birkenes er blant de minste bankene og har en høy kostnadsprosent ifølge grafen. De ligger langt høyere på kostnadsprosenten enn de beste.

Ut i fra grafen kan vi se at det er de største bankene som klarer å dra nytte av stordriftsfordelene. De klarer å være mer effektive for hver forvaltningskrone de har. Det er derfor sterke indikatorer for at stordriftsfordeler spiller inn på lønnsomheten til bankene. Resultatene var det samme som ble funnet i studiet av Bjørnenak (2013).

6.6 Skalafordeler

Sparebankene på Sørlandet vil gå inn i en kategori for små banker som vist i kapittelet «skalafordeler i sparebanksektoren», og ut i fra studien har de en liten fordel mot de mellomstore. Nye Sparebanken Sør vil nå komme inn i kategorien for mellomstore banker ifølge studiet av Humphrey og Vale (Humphrey & Vale, 2003) og vil da ha en liten ulempe i forhold til de mindre. Utviklingen vi har sett i analysedelen tyder i midlertidig ikke på at de vil komme dårligere ut. At de ikke kommer dårligere ut kan ha mye med at hovedfokuset i sparebanksektoren fortsatt er lån til privatperson, og dermed vil ikke bedriftslånsiden øke betraktelig etter fusjonen.

I oppgavens analyse finnes det i motsetning til studiet av Humphrey og Vale (Humphrey & Vale, 2003) at det er en forskjell i effektiviteten til de sparebankene som er lokalisert på Sørlandet. Alle går inn i kategorien små banker, men av oppgaven observeres det at det er store forskjeller. Det er en klar tendens til at det er en fordel å være større selv om de holder på i en relativt liten skala.

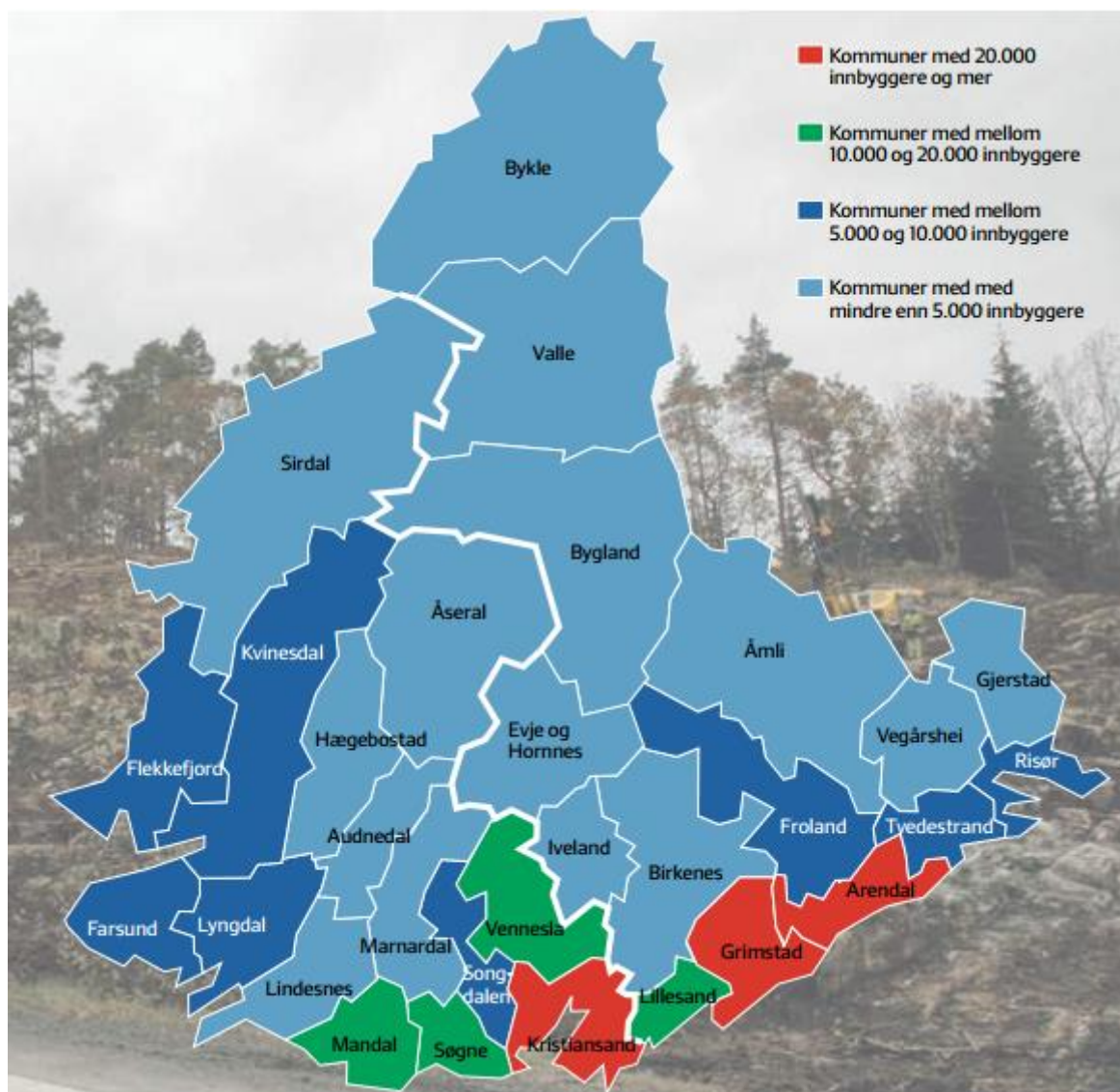
De minste bankene på Sørlandet har gjort grep for å kunne dra nytte av stordriftsfordeler, de fleste er medlem i Eika Gruppen som gjør at det har en felles IT plattform og betalingsstruktur som ellers ville være kostnadsfult å drive alene. Eika Gruppen hjelper også bankene med markedsføring, merkevarebygging og tar vare på bankenes interesser i politikken. Besparelser på felles løsninger finnes også i et studie gjort av det nordiske bankmarkedet om strukturer og alliansetilhørighet (Berg, 1993). Norge har kommet langt innenfor IT og drar nytte av det i sin bankvirksomhet på effektivitet og lønnsomhet også for de små norske bankene. Når de får IT utviklet og driftet gjennom for eksempel Eika Gruppen så vil dette være med å gjøre banken mer effektiv.

7 Utvikling

Nå som vi har sett på lønnsomhetsfaktorer til sparebankene i Agder kan vi se på hvordan utviklingen i strukturer og myndigheters krav ser ut.

Det ser stadig ut som det blir noen færre sparebanker i Norge. Det sees av listen på sparebankforeningens sider (Sparebankforeningen, 2012). Tallet går stadig nedover selv om det ikke er i samme takt som tidligere. Men er dette i ferd med å snu igjen? Som vi så i historiedelen til sparebankene, så var det på 60-tallet en stor kommunestrukturendring. I den perioden som strukturendring i kommunen var oppe i politikken ble det satt ned komiteer for å finne nye løsninger. Det er det samme vi har sett det siste halvåret nå. Regjeringen har satt ned et ekspertutvalg som skal se på hvor stor en kommune bør være for å kunne levere de nødvendige tjenestene til befolkningen (Regjeringen, 2014). Selv om kommunesammenslåing og kommunale tjenester står i fokus, så har det ikke direkte innvirkning på antallet sparebanker. Men som vi så på 60-tallet kom dette veldig samtidig, reduksjon i kommuner samtidig som antallet sparebanker sank kraftig. En ny kommunestruktur behøver ikke ha noe å si for antallet sparebanker, men ser vi på Sørlandet der det er få innbyggere per kommune og et stort antall sparebanker, kan det fort bli en sammenheng der.

Kommunesammenslåingen på Sørlandet har vært en diskusjon i lokale medier og da spesielt i avisen Fædrelandsvennen. Ser vi på kartet under, finner vi hva som er skissert i Fædrelandsvennen (28.03.2014):

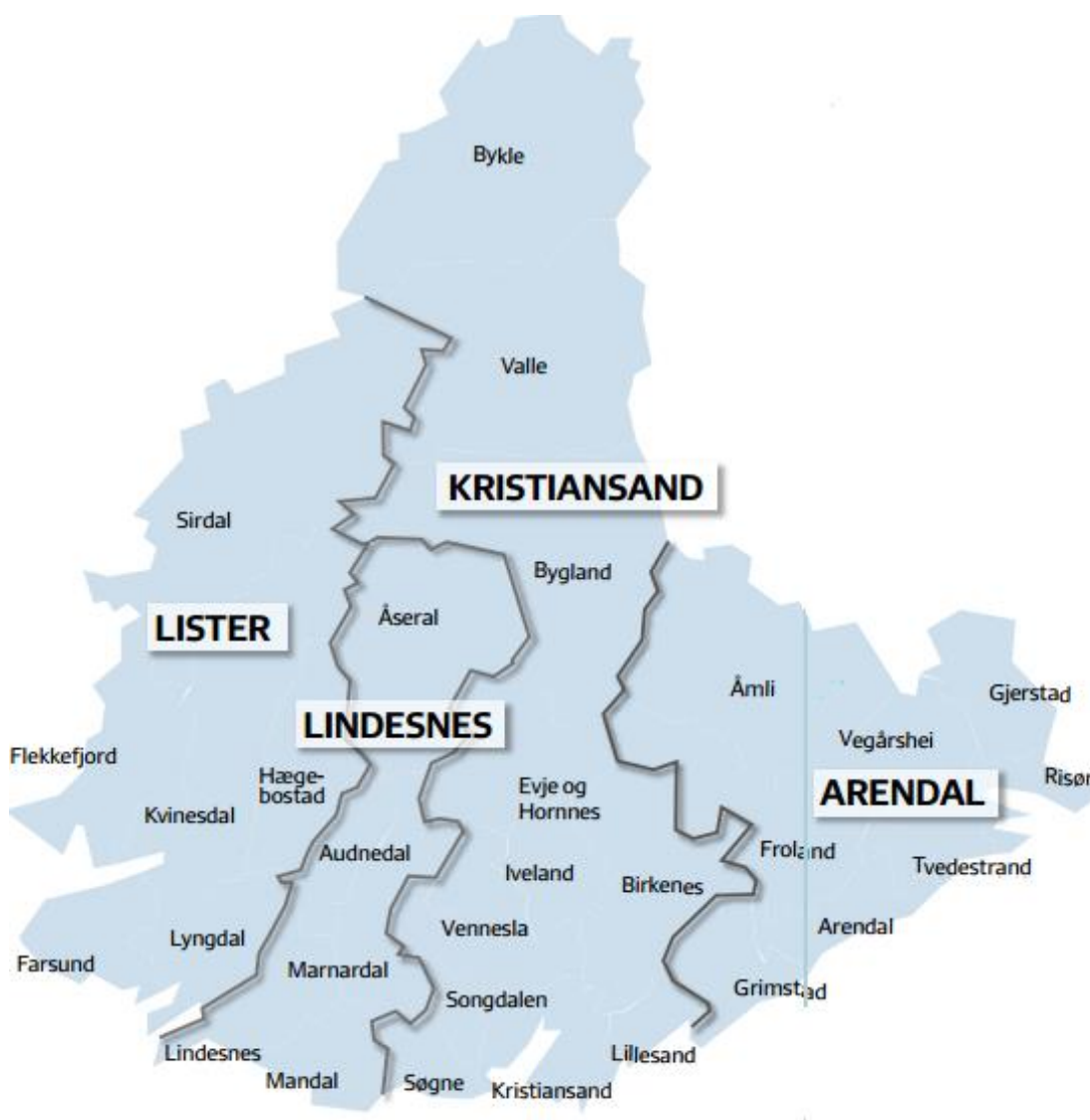
Figur 14: Kommunekart for Agder fylkene med antall innbyggere (Grytting, 2014)

I artikkelen (Grytting, 2014) skrives det at ekspertutvalget som jobber med kommunesammenslåingen ser på mulighetene til at en kommune ikke skal bestå av færre en 20.000 innbyggere. Sammenslåingen vil bety at 27 Agder kommuner må slå seg sammen til færre kommuner. En reduksjon i antallet kommuner kan igjen bety en ytterligere reduksjon av antallet sparebanker i Agder fylkene.

Ser vi på kommunene i Figur 14 og på sparebankene som er igjen i Agder, så er det flere sparebanker som ligger i kommuner med få innbyggere. Det er også flere nabokommuner som har hver sin sparebank og ikke er store nok til å være egen kommune ifølge ekspertutvalget. De to minste sparebankene Vegårshei og Gjerstad ligger i hver sin nabokommune. Begge kommunene har under 5.000 innbyggere og vil dermed stå i fare for å måtte slå seg sammen,

eventuelt med en annen kommune. Om utvalget får det som de vil og vi får færre kommuner, vil det være naturlig å tro at vi får en omstrukturering av sparebankene igjen som på 60-tallet.

To andre nabokommuner med hver sin sparebank er Kvinesdal og Flekkefjord. Begge kommunene er større i folketall og størrelse på sparebankene enn Vegårshei og Gjerstad, men begge har færre enn 20.000 innbyggere. Det vil også her være naturlig at det kan ligge an til en sammenslåing av Flekkefjord og Kvinesdal Sparebank om ekspertutvalget og stortinget bestemmer seg for denne grensen. Også Nettavisen (Blaker, 2014) omtaler ekspertutvalget sin rapport om antallet innbyggere per kommune. Så strukturendring i kommunen er absolutt et tema som vil bli diskutert i tiden fremover.

Figur 15: Forslag til ny kommunestruktur i Agder (Uleberg, 2014)

I figuren ovenfor ser vi hva ordføreren i Birkenes kommune foreslo. Han kunne se for seg 4 store regions kommuner i Agder for å få kommunene store nok for å tilby de tjenester og

service en kommune skal. Selv om kommunesammenslåing og befolkningsgrunnlag ikke er en diskusjon om sparebankstruktur, så har vi sett tidligere at det kan ha innvirkning på antallet sparebanker. Likheten som trekkes er tilbake til 60-tallet da en stor kommunereform også medførte en strukturendring i sparebanksektoren. Den gang var det også en diskusjon rundt sparebankstrukturen så sånn sett er det ikke helt sammenliknbart.

Er kommunesammenslåing til regionskommuner fremtiden, vil mest sannsynlig sparebankene gå i den retningen, færre sparebanker som er større og mer solide. Kommunestrukturen som ordføreren foreslår samsvarer med det at Vegårdshei og Gjerstad, og Kvinesdal og Flekkefjord vil få en fusjon. Men går det så langt at resultatet er fire kommuner, vil antagelig sparebankstrukturen reduseres ytterligere. Sparebankenes skjebne er vanskelig å spå, men får vi en så stor kommunereform, så mener jeg at sparebankene på Sørlandet vil følge denne på sikt.

Basel regelverket og det politiske presset mot bankene er også en indikator som trekker i retning av færre og større sparebanker. I regjeringens forslag til statsbudsjettet 2014 ser vi at det er fortsatt stor interesse for finansiell stabilitet i Norge. Her kommer bankene inn som den største og viktigste næringen for finansiell stabilitet da det er de som tilbyr lån og kreditter. Kapitalkravene, informasjonskrav og kunnskapskrav gjør at regjeringen legger opp til større banker.

Studiet gjort på Amerikanske banker finner samme utvikling som i Norge og på Sørlandet. Det er et synkende antall banker, hvor de minste bankene spiller en mindre rolle i samfunnet enn tidligere og de største bankene tar markedsandeler fra de mindre bankene. (Saunders & Cornett, Size, Structure and Composition of the industry, 2011).

Regjeringen legger derfor opp til at sparebanker fusjonerer og foreslår sparebankstiftelser som forslag til å ta vare på lokale interesser. Sparebankstiftelser diskuteres videre i neste kapittel.

8 Sparebankstiftelser

Sparebankstiftelser er stiftelser som gjerne blir opprettet for å forvalte egenkapitalbevisene til en bank ved å sikre god avkastning for utdeling til allmennyttige formål. Spesielt er dette aktuelt for en lokal sparebank som fusjonerer inn i en større bank. Faren er at en del av den lokale forankringen som banken hadde forsvinner ved en fusjon. Den lokale sparebanken deler ut overskuddet sitt til lokalsamfunn og har en nær tilknytning og kjennskap til lokalsamfunnet. Tilknytningen blir ofte endret på ved en fusjon, hovedkontoret legges ofte til et større sted. Administrasjon og styrende organer vil da ikke ha like nær tilknytning til opprinnelsesstedet lenger. Det er her sparebankstiftelser skal komme inn og ta vare på lokalsamfunnets interesser. Når den lokale banken fusjonerer, kan det opprettes en sparebankstiftelse som eier egenkapitalbevis tilsvarende verdien av den gamle banken i den nye. Dermed vil sparebankstiftelsen ha eierandeler og dermed rett til overskuddet, tilsvarende eierandelen i den nye banken. Overskuddet som da kontrolleres av stiftelsen kan gå til lokale formål. Da kan lokalbanken oppnå økt lønnsomhet ved å fusjonere med en større bank, samtidig som de lokale interessene med gaveutdeling og sponing av gode formål i lokalsamfunnet ivaretas.

Siden 2002 da DNB opprettet den første sparebankstiftelsen, har fenomenet blitt mer og mer vanlig. I dag er det 21 sparebankstiftelser over store deler av landet. Stiftelsene tar vare på opprinnelsesområdet til banken og deler ut gaver til allmennyttige formål.

Sparebankstiftelser er regulert etter «lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner §2d». Loven fastsetter blant annet hvordan danne og avvikle en finansstiftelse, der sparebankstiftelser går under samme kategori. Virksomheten til en sparebankstiftelse er i hovedsak regulert i vedtektene til stiftelsen selv, og står dermed ganske fritt til å definere sine formål. Dette er i samsvar med det som er nevnt tidligere i oppgaven om sparebankens vedtekter i forhold til gaveutdeling.

Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør er den eneste sparebankstiftelsen på Sørlandet, og ble opprettet 20.12.2012. I sine vedtekter finner vi følgende:

«Stiftelses formål er å forvalte egenkapitalbevis den ble tilført ved opprettelsen, og å stå for et langsiktig og stabilt eierskap i Sparebanken Sør for derigjennom å bidra til videreføring av sparebanktradisjoner.» (Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør, 2012)

Videre finner vi også:

«Stiftelsen kan gi gaver til allmennyttige formål. Ved sine disposisjoner skal stiftelsen først og fremst ta hensyn til det distriktet som har bygget opp kapitalen til Sparebanken Sør.»

(Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør, 2012)

Som vi ser er formuleringene vage og lite konkrete. Stiftelsen står veldig fritt til å gjøre vurderinger og investeringer som er til det beste for stiftelsen og lokalsamfunnet. Viktig er det også å merke seg at det er spesifisert at det skal tas hensyn til distriktet for opprinnelsen av pengene. Som viser at Sparebankstiftelser kan være en god løsning for å ta vare på distriktene og støtte sitt lokalsamfunn, selv om hovedkontor og styret i banken flytter litt mer sentralisert.

Namtvedt (2014) mener også at sparebankstiftelser er kommet for å bli og har et enormt vekstpotensial. Det eneste er at han ønsker å endre på skatteloven i forbindelse med slike stiftelser. For det å gi gaver er i seg selv ikke skattepliktig, men om de investerer i lokalsamfunnet i for eksempel veldig små lokale bedrifter i oppstartfasen, vil dette kunne utløse skatteplikt. Skatteplikten når stiftelser investerer i små lokale bedrifter håper han blir endret så sparebankstiftelsene kan ta denne investeringen, og hjelpe lokalsamfunnet enda mer i å skape vekst i lokalmiljøet.

Vi ser av argumentene at sparebankstiftelser kan være en god vei å gå for de minste sparebankene i Agder. Sparebankstiftelser vil gi frihet og kapital til å støtte opp under sitt lokalsamfunn og opprinnelses sted, samtidig som lokalbanken kan dra fordel av å fusjonere med en større bank. For de minste sparebankene som Vegårdshei, Evje og Hornnes, Gjerstad og Valle ville sparebankstiftelse være en god løsning for å ta vare på lokalsamfunnet. Det er mulig at sammenslåing til og med kunne lønne seg da sparebankstiftelsene kunne fått en bedre avkastning på kapitalen, og dermed gitt mer tilbake til lokalsamfunnet enn om de fortsetter å ha veldig små sparebanker med veldig lav avkastning på kapitalen. Prestasjonene er selvfølgelig vanskelig å vurdere nå, men videre studier i fusjoner mellom sparebankene ville kunnet gi et svar på om dette hadde gitt en mer optimal situasjon.

9 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven har vært å se på om de minste sparebankene på Sørlandet har grunnlag for å overleve. Oppgaven har tatt for seg de 13⁸ sparebankene i Agderfylkene og sett på forskjeller i prestasjon mellom bankene for å finne ut hvilke som er mest lønnsomme.

Agderfylkene har store sparebanker som Sparebanken Sør og Spareskillingsbanken, men de har også mange av de minste sparebankene i Norge. Derfor har oppgaven prøvd å svare på spørsmålet: Vil de minste sparebankene på Sørlandet overleve?

Oppgaven har studert de fem nøkkeltallene som ble definert for å kunne si noe om prestasjonene til sparebankene på Sørlandet. Nøkkeltallene oppsummeres i tabellen under:

<u>Nøkkeltall</u>	<u>Hva det måler</u>	<u>Funn</u>
Innskuddsprosent	Stabilitet	De minste bankene har høyere innskuddsdekning
ROA	Lønnsomheten	De største bankene har best lønnsomhet
Kostnadsprosent	Effektivitet	De største bankene har lavest driftskostnader
Rentenetto	Kundevennlighet	De minste bankene har høyest rentenetto
Egenkapitalprosent	Kapitalkrav	Ingen forskjell på egenkapitalandel

Tabell 5: Oppsummering av funnene i oppgaven

Av tabellen ser vi at de minste bankene presterer dårligst på de tre nøkkeltallene ROA, kostnadsprosent og rentenetto. Spesielt ved å se på ROA og kostnadsprosent ser vi det at det er tydelige tegn til stordriftsfordeler.

Marginene er også tydelig høyere i de minste bankene. De har høyest rentenetto og dermed det største gapet mellom innskuddsrenten og utlånsrenten. I et bankmarked med hard konkurranse vil de dermed kunne få det vanskelig i årene som kommer om folk velger å være mer prisbevisste. Selv om marginene er høye, er også gjennomsnittlig utlånsrente vesentlig høyere hos de minste bankene.

⁸ De 13 sparebankene som avla regnskap for 2012

Innskuddsdekning scorer de minste bankene bra på, de presterer her stort sett bedre enn de største. Det vil si at de har en stabil finansiering av sine utlån ved å ha en høy andel av utlånene finansiert ved innskudd fra kunder. Finansieringen kan igjen ha mye å si med det som tidligere er nevnt at de større bankene har bedre rating fra ratingbyråer som gjør at de kan hente penger billigere i pengemarkedet, mens de minste ikke har like gode ratinger og får en høyere pris. Alternativet er å hente penger gjennom innskudd. Men uansett gjør dette at de minste bankene har en god og stabil finansiering som gjør at de kan stå godt i tiden fremover.

Egenkapitalprosenten er målet på hvordan bankene ligger i forhold til kapitalkravene myndighetene setter. Her er det ingen store forskjeller å finne blant bankene på Sørlandet. Lite forskjeller kan ha med at bankene ønsker å ha minst mulig kapital i reserve, og isteden bruke kapitalen de har på investeringer. Alle Agderbankene (Gjendemsjø, 2013) ligger innenfor kapitalkravet som er vedtatt gjennom Basel regelverket og er derfor stabile og solide nok ifølge de kravene.

Oppgaven kan dermed konkludere med at de største bankene presterer bedre enn de minste sparebankene på Sørlandet. Men om det er noen grunn til at de minste ikke skal overleve finnes ikke. Det kan være store variasjoner mellom de minste bankene som kan tyde på at det er individuelle forskjeller. Spareskillingsbanken og Sparebanken Pluss presterer jevnt godt på de fleste nøkkeltallene. Begge bankene er blant de største på Sørlandet og virker ikke til å ha noen form for problemer. Vegårdshei og Gjerstad sparebank er blant de minste bankene i Agder. Disse bankene er på den andre enden av skalaen og presterer dårlig på nesten alle nøkkeltallene.

Av tabellen under ser vi et rangerinssystem der bankene har blitt rangert fra 1 til 13 på hvert nøkkeltall. Lavest prestasjonssum vil gi den banken som i snitt presterer best på alle nøkkeltallene.

	Innskudd %	EK %	Avkastning	Gj. Utlånsrente	Renten- etto	Kostnads %	Prestasjons sum
<i>Flekkefjord Sparebank</i>	5	1	1	5	6	3	21
<i>Spareskillingsbanken</i>	1	6	3	1	12	1	24
<i>Lillesands Sparebank</i>	6	3	2	4	8	4	27
<i>Valle Sparebank</i>	4	1	8	3	5	9	30
<i>Birkenes Sparebank</i>	2	3	6	7	3	13	34
<i>Evje og Hornnes Sparebank</i>	10	5	5	10	2	8	40
<i>Arendal og Omegn Sparekasse</i>	9	8	4	11	7	5	44
<i>Sparebanken Pluss</i>	13	10	7	2	13	2	47
<i>Gjerstad Sparebank</i>	3	10	11	12	4	12	52
<i>Kvinesdal Sparebank</i>	8	7	13	9	10	6	53
<i>Vegårshei Sparebank</i>	7	10	12	13	1	11	54
<i>Søgne og Greipstad Sparebank</i>	11	8	9	8	9	10	55
<i>Sparebanken Sør</i>	12	10	10	6	11	7	56

Tabell 6: Rangerings tabell

Banken som skuffer litt er Sparebanken Sør, som er den største banken i utvalget og burde prestert bedre på nøkkeltallene, men ligger isteden nederst på rangeringen i tabellen over. Banken er tross alt størst og burde prestert mye bedre. Mest positivt er det for Valle og Birkenes Sparebank som ligger midt på treet i de fleste rangeringer, men får en lav sum når bankene oppsummeres.

Flekkefjord Sparebank og Spareskillingsbanken er de to bankene som kommer klart best ut og presterer godt på så å si alle nøkkeltallene. De får en meget lav sum når bankene er rangert.

Når vi ser analysen og tabellen over i helhet vil jeg konkludere med at det tyder på at det er bedre å være blant de største bankene på Sørlandet.

Vegårshei presterer jevnt dårlig på alle punkter, men i rangeringen redder seg inn på rentenetto. Det hjelper svært lite når utlånsrenten også er den høyeste. Så ut i fra de tallene vi da har sett vil jeg si at den banken kommer til å slite i årene som kommer.

Ellers er det ingen tegn til at det er en stor ulempe å være liten i sparebankmarkedet på Sørlandet. Det varierer stort i prestasjonsnivået hos bankene uavhengig om den er blant de største eller minste. Så om vi vil se en større bølge av fusjoner i sparebanksektoren i Agder har nok mye å si på hvor hardt myndigheten legger opp til det og om sparebankstiftelser får ordentlig feste som en godkjent og akseptert løsning på lokaltilknytningen.

9.1 Sammenlikning av studier

For å få en sammenlikning på de analyser som oppgaven har gjort, og på den analysen Norne Securities har gjort på sparebankene er Norne sin rating gjengitt i tabellen under.

Bank	Rating
Spareskillingsbanken	A+
Birkenes Sparebank	A+
Sparebanken Pluss	A
Lillesands Sparebank	A
Flekkefjord Sparebank	A
Evje og Hornnes Sparebank	A
Valle Sparebank	A-
Søgne og Greipstad Sparebank	A-
Sparebanken Sør	A-
Arendal og Omegn Sparekasse	A-
Gjerstad Sparebank	BBB+
Kvinesdal Sparebank	BBB
Vegårshei Sparebank	BBB-

Tabell 7⁹: Kredittrating gjort av Norne Securities (Gjendemsjø, 2013)

Denne rating skalaen er den som også brukes av S&P ratingbyrå. Det som får ratingen fra BBB og oppover er det som kalles «investment grade», det vil si investeringer der du kan forvente å få igjen det du har investert uten stor sannsynlighet for tap (Bodie, Kane, & Marcus, 2011). Det som får rating under dette vil bli «speculative grade», med sannsynlighet for tap på investeringen (Bodie, Kane, & Marcus, 2011). Det vil si at alle sparebankene på Sørlandet er relativt sikre og trygge, selv om noen av bankene bør forbedre seg. Det er også denne ratingen som vil påvirke hvilken rente bankene må ut med når de henter kapital i pengemarkedet. Høyere rating betyr lavere rente og motsatt.

Av Tabell 7 ser vi at Vegårshei ligger med en rating på BBB-. Banken deler dermed sisteplassen med noen få andre banker som landets dårligst ratede sparebank. Vi ser også av Tabell 7 at de tre dårligst ratede sparebankene også inngår i gruppen med de minste bankene.

Vil de små sparebankene på Sørlandet overleve? Ja, det er ingen grunn til å si at de ikke skal overleve, selv om de i snitt presterer litt dårligere enn de største.

⁹ Nyere tall er tilgjengelig, men oppgaven har ikke regnskaps tall for etter 2012 og velger dermed å bruke rating fra siste regnskapsår som en sammenlikning.

10 Forslag til videre studier

Oppgaven har ikke kunne sett på alle faktorer som spiller inn i konkurransesituasjonen på Sørlandet. Ei heller gått inn i hver enkelt bank for å se om det kan være andre ting som påvirker prestasjonene til bankene. Oppgaven har gjort analysebiten når det kommer til viktige nøkkeltall i banknæringen og prøvd å gi et bilde av om det er forskjeller på en stor og en liten Sørlandsbank. For videre studier og mer dyptgående analyse av andre nøkkeltall vil jeg anbefale fire studier som kan gi et videre innblikk i situasjonen:

- Effektivitetsanalyse av hver enkelt bank
- Kostnadsdrivere i bank sektoren
- Gå dypere inn i skalafordeler og eierstyring
- Liknende studier fra andre landsdeler
- Kostnadsbesparelser ved fusjoner

Punktene er holdt utenfor oppgaven da dette ville ført til en for dyptgående og stor arbeidsmengde. For senere oppgaver og studier vil punktene kunne gi verdifull innsikt til situasjonen og være komplementære i en mer utfyllende rapport om sparebanksektoren.

Etterord

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg lært utrolig mye. Jeg har fått en dypere innsikt i hvordan banknæringen fungerer og hvilke krav og utfordringer de står ovenfor.

Oppgaven har også gitt meg kunnskap om forskningsdesign og forskningsmetode. Gjennom presentasjoner av oppgaven har jeg også fått en innføring i forskningens måte å jobbe på.

Jeg vil også takke min veileder Roy Mersland for god veiledning og oppfølging gjennom arbeidet med oppgaven.

01.06.2014

Erik Rønning

Referanser

- Andersen, H. (2010). Sammenlikning av norske bankers kapitaldekning. *Penger og kreditt*, ss. 11-20.
- Bachmann, H., & Hansta, T. B. (2013). *Lønnsomhet i norske sparebanker*. Bergen: FOCUS - Future-Oriented Corporate Solutions.
- Bachmann, H., & Hanstad, T. B. (2013). *Lønnsomhet i Norske Sparebanker*. Bergen: Samfunn- og næringslivsforskning AS.
- Bankenes sikringsfond. (2013). *Bankenes resultater for 1. kvartal*. Oslo: Bankenes sikringsfond.
- Bankenes sikringsfond. (2014). *Garantier for to millioner*. Hentet fra <http://www.bankenessikringsfond.no>
- Berents, F. (2013). Risiko og soliditet i banker. *Praktisk økonomi og finans*, ss. 4-10.
- Berg, S. (1993). Banking efficiency in the Nordic countries. *Journal of Banking and Finance*, ss. 371-388.
- Bikker, J., & Bos, J. (2008). Production of the banking firm. I *Bank Performance* (ss. 9-13). New York: Routledge.
- Bjørnenak, T. (2013). Styringsystemer og lønnsomhet. *Magma*, 31-36.
- Blaker, M. (2014, Mars 31). Kommuner bør ha minst 15.000 innbyggere. *Nettavisen*, s. 1.
- Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A. (2011). Fixed Income Securities. I Z. K. Bodie, *Investments and Portfolio Management* (ss. 489-492). Singapor: McGraw-Hill Irwin.
- Farbrott, A. (2011). Sparebankene lurer teorien. *Magma*, ss. 17-18.
- Finans Norge. (2012). *Bankstatistikk*. Hentet fra <http://www.fno.no/Hoved/Statistikk/Bank/>.
- Finansdepartementet. (2006). *Om lov om endringer i finansieringsvirksomhets- loven, verdipapirhandelloven og i enkelte andre lover (nytt kapitaldekningsregelverk)*. Hentet fra regjeringen.no: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/20052006/otprp-nr-66-2005-2006-/7/3.html?id=132956>
- Finansdepartementet. (2013). *Endring i finansieringsvirksomhetsloven og verdipapirhandelloven*. Hentet fra Regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/prop/2012-2013/prop-96-l-20122013/3/3/2.html?id=719270>
- Finansdepartementet. (2014, Mars 20). *Nasjonalbudsjettet 2014*. Hentet fra Regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/stmeld/2013-2014/meld-st-1-2013-2014/3/5/3.html?id=741753>
- Finanstilsynet. (2008). *Veiledning til kapitaldekningsrapporteringen*. Hentet fra http://www.finanstilsynet.no/PageFiles/15522/Veiledning_kapitaldekning_v10_201106.pdf
- Finanstilsynet. (2011). *Rammer for gaveutdeling fra sparebanker til allmennyttig formål*. Oslo: Finansdepartementet.
- Finanstilsynet. (2012). *Rapportering av kapitaldekning*. Oslo: Finanstilsynet.
- Finanstilsynet. (2013). *Nye krav til kapitaldekning*. Oslo: finansieringsselskapenes forening.

- Gjendemsjø, A. M. (2013). *Kredittboken 2013*. Oslo/Bergen: Norne Securities.
- Gram, T. (2011). *Når staten tar kontroll*. Hentet fra <http://www.norges-bank.no/no/om/publisert/publikasjoner/staff-memo/2011/18/>
- Grytting, J. (2014, Mars 28). Krav om 20000 innbyggere. *Fædrelandsvennen*, s. 8.
- Hetland, O. R., & Mjøs, A. (2012). For mye eller for lite lån? *Magma*, ss. 52-61.
- Hoff, R. (2013). Kapitalkrav, risikovekting og økonomistyring i bank. *Praktisk økonomi og finans*, ss. 23-40.
- Hubbard, R., & O'brien, A. (2012). The Economics of Banking. I *Money, Banking, and the Financial System* (ss. 280-291). USA: Pearson.
- Humphrey, D., & Vale, B. (2003). Scale economies, bank mergers and electronic payments: A spline function approach. *Ano*, s. 3.
- Isachsen, A. (2013). *Bank og Finans, Hva har nedt og hva har vi lært?* Oslo: Centre for monetary economics: BI.
- Jacobsen, D. H. (2011). *Makroøkonomiske virkninger av høyere kapitalkrav for bankene*. Oslo: Norges Bank.
- Jansrud, A., & Præstum, K. (2013). *Basel II*. Hentet fra KPMG: <http://www.kpmg.no/default.aspx?aid=9579252>. Last accessed 22 jan 2014.
- Johansen, E., & Wæringsaasen, M. B. (2013). *Ikrafttredelse av nye kapitalkrav*. Hentet fra Finans Norge: <http://www.fno.no/Templates/Pages/Article.aspx?id=25900>.
- Mersland, R. (2009). The Cost of Ownership in Micro Finance. *World Development*, ss. 469-478.
- Namtvedt, H. (2014, Februar 26). *Sparebankstiftelsene må få større kraft*. Hentet fra Sparebankforeningen: <http://www.sparebankforeningen.no/id/17830.0>
- Norges Bank. (2013). *Finansiell stabilitet*. Oslo: Norges Bank.
- Norges Bank. (2014, Januar 24). *Finansiell Stabilitet*. Hentet fra Norges Bank: <http://www.norges-bank.no/no/finansiell-stabilitet/motsyklisk-kapitalbuffer/>.
- Olsen, Ø. (2013). *Høring og beregningsgrunnlag for kapitalkrav*. Oslo: Norges Bank.
- Oslo Børs. (2014, Mai 7). *Minileksikon*. Hentet fra <http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Om-oss/Minileksikon>
- Penman, S. (2013). *Financial statement analysis and security valuation*. Singapor: McGraw-Hill.
- Regjeringen. (2011). *Bedre rustet mot finanskriser*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2011/nou-2011-1/17/2.html?id=631330>
- Regjeringen. (2013, Desember 12). *Motsyklisk kapitalbuffer fastsatt*. Hentet fra Regjeringen.no: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/pressemeldinger/pressemeldinger/2013/motsyklisk-kapitalbuffer-fastsatt.html?id=747825>
- Regjeringen. (2014, Mai 19). *Ekspertutvalget*. Hentet fra regjeringen.no: <http://www.regjeringen.no/nn/dep/kmd/kampanjer/kommunereform/ekspertutvalg.html?id=751059>

- Regjeringen. (2014, Januar 23). *Pressemeldinger: Motsyklisk kapitalbuffer*. Hentet fra regjeringen: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/pressecenter/pressemeldinger/2013/motsyklisk-kapitalbuffer-fastsatt.html?id=747825>
- Rochet, F. a. (2008). The Industrial Organization Approach to Banking. I *Microeconomics of Banking* (ss. 95-98). Cambridge: MIT Press.
- Saunders, A., & Cornett, M. (2011). *Financial Institution Management*. Singapor: McGraw-Hill.
- Saunders, A., & Cornett, M. (2011). Financial Institutional Management. Singapor: McGraw-Hill.
- Saunders, A., & Cornett, M. (2011). Size, Structure and Composition of the industry. I *Financial Institution Management* (ss. 39-49). Singapor: McGraw-Hill.
- Sør, S. (2014, Januar 19). *Om Oss:Sparebanken Sør*. Hentet fra Sparebanken Sør: <https://www.sor.no/felles/om-sparebanken-sor/>.
- Sparebanken Sør. (2014, Mai 7). *Historikk Sparebanken Sør*. Hentet fra <https://www.sor.no/felles/om-sparebanken-sor/samfunnsansvar/>
- Sparebanken Sør. (2014, Mai 7). *Informasjonsside om fusjon*. Hentet fra <https://www.sor.no/felles/kundesenteret/informasjonside-fusjon/>
- Sparebankforeningen. (2005). *Corporate Governance*. Hentet fra <http://sparebankforeningen.no/id/13271>
- Sparebankforeningen. (2008, Mai 29). *Gaver 2008*. Hentet fra <http://sparebankforeningen.no/id/13538>
- Sparebankforeningen. (2012, April 4). *Antall sparebanker*. Hentet fra sparebankforeningen: <http://sparebankforeningen.no/id/16941>
- Sparebankforeningen. (2012). *Nøkkeltall og årsregnskap*. Hentet fra Sparebankforeningen: <http://sparebankforeningen.no/id/17744.0>
- Sparebankforeningen. (2014, Mai 7). *Markeds- og konkurranseforhold*. Hentet fra <http://www.sparebankforeningen.no/id/1295.0>
- Sparebankforeningen. (2014, Mai 7). *Om egenkapitalbevis*. Hentet fra <http://www.sparebankforeningen.no/id/1082>
- Sparebankforeningen. (2014, Mai 7). *Sparebankenes organisasjonsstruktur*. Hentet fra <http://sparebankforeningen.no/id/1294.0>
- Sparebankforeningen. (2014, April 9). *Sparebankenes strukturutvikling 1960- 2004*. Hentet fra Sparebankforeningen: <http://www.sparebankforeningen.no/id/4754>
- Sparebankstiftelsen DNB. (2013, januar 17). *Vår historie - og alle andre sparebankers historie*. Hentet fra Sparebankstiftelsen DNB: sparebankstiftelsendnb.no
- Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør. (2012). *Vedtakter*. Arendal: Sparebanken Sør.
- Uleberg, O. (2014, Mars 31). Frykter landsdelen blir liten og maktesløs. *Fædrelandsvennen*, ss. 4-5.
- Vegårdshei Sparebank. (2012). *Årsmelding og regnskap 2012*. Vegårdshei: Vegårdshei Sparebank.

Wagner, H. (2012). *Analyzing a Bank's Financial Statement*. Hentet fra
<http://www.investopedia.com/articles/stocks/07/bankfinancials.asp>